

Problem satiričnih medija u Hrvatskoj na primjerima Feral Tribunea i News Bara

Baček, Žaklina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:514867>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 152/NOV/2019

Problem satiričnih medija u Hrvatskoj primjeri *Feral* *Tribunea* i *News Bara*

Studentica

Žaklina Baček, 1300/336

Mentorica

Irena Radej Miličić, doc. dr. sc.

Komentorica

Gordana Tkalec, doc. dr. sc.

Koprivnica, listopad 2019. godina

Abstract

Media satire has always been a favourite tool for criticising social problems and encouraging changes. Because of its critical element satirical content is not always enjoyable. Also, because of their content, satirical journalists are sometimes accused of spreading fake news and defamation. Even though satire can be linked to fake news because of its creative utterance, intrigued headlines and well-designed paraphrases, it is not fake news. Media satire is a product of comedic and critical creativity which looks back to the actual events and gaffes of individuals. While designing satire it is important to involve humour. Humour is a tool which eases criticism that can take legal action against journalist or media. However, as it is documented in the history of journalism, satirists often spent their days in court corridors because of satire, and infrequently had been attacked and lived in fear.

Besides analyzing the importance of humour in satirical journalism, through thesis will be clarified why fake news and media satire should not be connected. Also, the major problem of lack of freedom of media expression in Croatian media will be analyzed. Problems began with the interference of the Croatian Government in the work of Hrvatska radiotelevizija. The analysis will show the current situation in the Croatian media in 2019 and what are the problems that threaten media freedom. The issue of media freedom is crucial for analyzing problems of satirical media in Croatia, which are under more pressure from subjects of satirical content. We will also look at the most significant examples of Croatian satirical media - *Feral Tribune* and *News Bar*. And through the analysis of media impact try to conclude how many problems they face and how much the impact limits them in creating satirical content.

Key words: satirical journalism, Feral Tribune, News Bar, media freedom, consequences of using satire in the media

Sažetak

Medijska satira oduvijek je omiljeni alat kojim se kritiziraju problemi u društvu i kojim se žele potaknuti nužne promjene. Zbog sadržaja koji ponekad nije ugodan zbog kritičkog elementa, satiričare se često proziva zbog širenja lažnih vijesti i klevetanja. Iako se satira zbog kreativnijeg izražavanja, intrigantnih naslova i dobro osmišljenih parafraza može povezati s fenomenom lažnih vijesti, ona to nije. Medijska satira produkt je komičnog i kritičnog stvaralaštva koje se osvrće na aktualne događaje i gafove pojedinaca. Kod osmišljavanja satire, važno je uključiti humor koji kritiku ublažava dovoljno da ne preraste u uvredu koja je utuživa. No, kao što je dokumentirano u povijesti novinarstva, satiričari su često dane provodili po sudskim hodnicima zbog satire, a nerijetko su zbog iste napadani i prisiljeni živjeti u strahu.

Osim analize važnosti humora u satiričkom novinarstvu, kroz rad će se razjasniti zašto se lažne vijesti i medijska satira ne trebaju povezivati. Također, analizirat će se i veliki problem hrvatskih medija, a to je manjak slobode medijskog izražavanja koji se povećao otkad se Vlada Republike Hrvatske počela uplitati u rad Hrvatske radiotelevizije. Analizom će se pokazati u kakvoj se situaciji hrvatski mediji nalaze tekuće 2019. godine te koji su problemi zbog kojih je sloboda ugrožena. Pitanje slobode medija ključno je za analizu problema satiričkih medija u Hrvatskoj koji su pod češćim povećalom onih o kojima rade satirički sadržaj. Osvrnut ćemo se i na najznačajnije primjere satiričkih medija u Hrvatskoj – *Feral Tribune* i *News Bar*, te kroz analizu utjecaja na medije pokušati izvesti zaključak s koliko se problema suočavaju te koliko ih utjecaj ograničava u stvaranju satiričnog sadržaja.

Ključne riječi: satiričko novinarstvo, *Feral Tribune*, *News Bar*, sloboda medija, posljedice upotrebljavanja satire u medijima

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Žaklina Baček	MATIČNI BROJ	1300/336
DATUM	20. rujna 2019.	KOLEGIJ	Multimedijsko pripovijedanje
NASLOV RADA	Problem satiričnih medija u Hrvatskoj na primjerima Feral Tribunea i News Bara		

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Problem of Croatian satirical media: the cases of Feral Tribune and News Bar		
-----------------------------	--	--	--

MENTOR	Irena Radej Miličić, Gordana Tkalec	ZVANJE	doc. dr. sc.
--------	-------------------------------------	--------	--------------

ČLANOVI POVJERENSTVA	Željko Krušelj, doc. dr. sc.
1.	Iva Matija Bitanga, doc. art.
2.	Gordana Tkalec, doc. dr. sc.
3.	Lidija Dujić, doc. dr. sc.
4.	
5.	

Zadatak završnog rada

BROJ	152_NOV_2019
------	--------------

OPIS

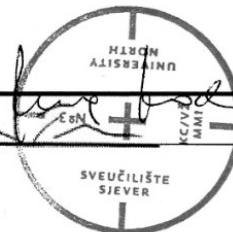
Rad se, osim uvoda i zaključka, sastoji od šest cjelina u kojima se ukratko prikazuje povijest satire kao humorističkog podžanra, ispituje mjesto satire u hrvatskim medijima i detaljno prikazuju podaci o slobodi medija u Hrvatskoj, te potom istražuju slučajeve i sudbine Feral Tribunea i News Bara kao najistaknutijih predstavnika satiričkih medija u samostalnoj Hrvatskoj.

- U radu je potrebno:
- 1) prikazati povijest i oblik satire kao zasebne humorističke podvrste
 - 2) ispitati mjesto satire u hrvatskim medijima
 - 3) prikazati podatke o slobodi medija u Hrvatskoj
 - 4) analizirati slučajeve Feral Tribunea i News Bara
 - 5) zaključno sažeti i prikazati rezultate analize

ZADATAK URUČEN 27/9/2019

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Žaklina Baček pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada pod naslovom Problem satiričnih medija u Hrvatskoj: primjeri *Feral Tribunea* i *News Bara* te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:
(Žaklina Baček)

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Žaklina Baček neopozivo izjavljujem da sam suglasana s javnom objavom završnog rada pod naslovom Problem satiričnih medija u Hrvatskoj: primjeri *Feral Tribunea* i *News Bara* čija sam autorica.

Studentica:
(Žaklina Baček)

(vlastoručni potpis)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 152/NOV/2019

**Problem satiričnih medija u Hrvatskoj: primjeri *Feral*
Tribunea i *News Bara***

Žaklina Baček, 1300/336

Koprivnica, rujan 2019. godine

**Sveučilište
Sjever**

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 152/NOV/2019

**Problem satiričnih medija u Hrvatskoj primjeri *Feral
Tribunea* i *News Bara***

Studentica

Žaklina Baček, 1300/336

Mentorica

Irena Radej Miličić, doc. dr. sc.

Komentorica

Gordana Tkalec, doc. dr. sc.

Koprivnica, rujan 2019. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Žaklina Baček	MATIČNI BROJ	1300/336
DATUM	20. rujna 2019.	KOLEGIJ	Multimedijsko pripovijedanje
NASLOV RADA	Problem satiričnih medija u Hrvatskoj na primjerima Feral Tribunea i News Bara		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Problem of Croatian satirical media: the cases of Feral Tribune and News Bar		
MENTOR	Irena Radej Miličić, Gordana Tkalec	ZVANJE	doc. dr. sc.
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. Željko Krušeljić, doc. dr. sc.		
	2. Iva Matija Bitanga, doc. art.		
	3. Gordana Tkalec, doc. dr. sc.		
	4. Lidija Dujić, doc. dr. sc.		
	5. _____		

Zadatak završnog rada

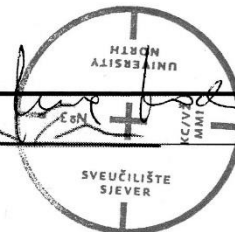
BROJ	152_NOV_2019
OPIS	Rad se, osim uvoda i zaključka, sastoji od šest cjelina u kojima se ukratko prikazuje povijest satire kao humorističkog podžanra, ispituje mjesto satire u hrvatskim medijima i detaljno prikazuju podaci o slobodi medija u Hrvatskoj, te potom istražuju slučajevi i sudbine Feral Tribunea i News Bara kao najistaknutijih predstavnika satiričkih medija u samostalnoj Hrvatskoj.
	U radu je potrebno:
	1) prikazati povijest i oblik satire kao zasebne humorističke podvrste
	2) ispitati mjesto satire u hrvatskim medijima
	3) prikazati podatke o slobodi medija u Hrvatskoj
	4) analizirati slučajeve Feral Tribunea i News Bara
	5) zaključno sažeti i prikazati rezultate analize

ZADATAK URUČEN

27/9/2019

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Predgovor

Naizgled lako pristupačna i razumljiva zbog humorističnog elementa, medijska satira postaje sve podcjenjenija grana novinarstva, iako je zapravo vrlo kompleksna jer autor, osim činjenicama, mora dobro upravljati komičnim i kritičnim referencama koje tvore satiru. Za medijsku satiru potrebno je novinarsko i umjetničko oko. Novinarsko kako bi se prepoznala dobra tema, a umjetničko kako bi se prikazala drugačije no što bi izgledala kao rezultat informativnog medija. Potrebna je vještina koja društvene anomalije predstavlja kao problem koji zahtijeva promjene, ali i upornost koja će satiričara poticati da ne prestane tražiti akcije za boljitak društva.

Medijska satira je često neugodna jer upire prstom u teme o kojima se ne govori rado. Kao motiv se često koriste političari zbog funkcije, ali i zbog odgovornosti prema građanima koju često zloupotrebljavaju i zanemaruju. Zato satirički mediji političare podsjećaju tko su, da nisu nedodirljivi te da moć nije zajamčena. Zbog satire, satiričari često postaju objektom tužbi, nasilja i klevetanja jer moćne osobe humor nisu prihvatile kao satiru, već kao osobni napad.

Problem nastaje u trenutku kada moćnici počnu igrati prljavo i svoju funkciju koriste kako bi uništili medij koji im nije podčinjen te time utječu na slobodu medija koja je u Hrvatskoj ionako ugrožena. Dok je izlazio *Feral Tribune* prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman bio je poznat po otvorenom ratu s tim listom čija je bio česta tema, ali i po pokušajima utjecanja na gašenje *Ferala* kroz privatne tužbe zbog jasnih satiričkih tekstova. Brojne sudske parnice prošao je i sadašnji satirički portal *News Bar* kada je zbog satiričkog teksta izgubio parnicu protiv Velimira Bujanca zbog povrede časti i ugleda. Uz sudske parnice, tada *Feral*, a danas *News Bar*, često se suočavanju s prijetećim telefonskim pozivima i pismima, fizičkim napadima i internetskim nasiljem.

Riječ je o problemu koji prati hrvatske satiričke novinare od početka samostalnosti: kada su javno prozivani i podcjenjivani zbog posla koji rade – to je problem o kojem se mora više govoriti kako slobodu hrvatskih medija ne bi sve više ograničavali politički i oglašivački utjecaj, cenzura i autocenzura, kao strah od sankcija. Novinarstvo kojem danas svjedočimo u nekim medijima prelazi u „pitomu“ djelatnost u kojoj patroni određuju pravila. I upravo zato, potrebni su satirički mediji koji im se odupiru i koji, bez obzira na cijenu, budu ona snaga preko kojih hrvatsko novinarstvo slobodno govori.

Željela bih zahvaliti mentorici doc. dr. sc. Ireni Radej Miličić na raspolaganju, konzultacijama u kabinetu i *brainstormingu*. Mentorici kojoj sam se uvijek mogla javiti za

pomoć i koja je na svaku nedoumicu dala sve od sebe kako bi mi pomogla. Također, zahvaljujem komentorici doc. dr. sc. Gordani Tkalec i članovima Povjerenstva doc. art. Ivi Matiji Bitangi, doc. dr. sc. Lidiji Dujić te doc. dr. sc. Željku Krušelju koji su odvojili vrijeme kako bi pročitali završni rad i dali iskrene kritike i sugestije za usavršavanje. I na kraju, zahvaljujem kolegi Morisu Šulju koji je nekoliko puta posuđivao knjige za moj završni rad na svoje ime te Moniki Habek i svima iz studentske referade koji su kolegama i meni kroz tri godine studija bili na raspolaganju za sva pitanja i studiranje učinili jednostavnijim.

Sažetak

Medijska satira oduvijek je omiljeni alat kojim se kritiziraju problemi u društvu i kojim se žele potaknuti nužne promjene. Zbog sadržaja koji ponekad nije ugodan zbog kritičkog elementa, satiričare se često proziva zbog širenja lažnih vijesti i klevetanja. Iako se satira zbog kreativnijeg izražavanja, intrigantnih naslova i dobro osmišljenih parafraza može povezati s fenomenom lažnih vijesti, ona to nije. Medijska satira produkt je komičnog i kritičnog stvaralaštva koje se osvrće na aktualne događaje i gafove pojedinaca. Kod osmišljavanja satire, važno je uključiti humor koji kritiku ublažava dovoljno da ne preraste u uvredu koja je utuživa. No, kao što je dokumentirano u povijesti novinarstva, satiričari su često dane provodili po sudskim hodnicima zbog satire, a nerijetko su zbog iste napadani i prisiljeni živjeti u strahu.

Osim analize važnosti humora u satiričkom novinarstvu, kroz rad će se razjasniti zašto se lažne vijesti i medijska satira ne trebaju povezivati. Također, analizirat će se i veliki problem hrvatskih medija, a to je manjak slobode medijskog izražavanja koji se povećao otkad se Vlada Republike Hrvatske počela uplitati u rad Hrvatske radiotelevizije. Analizom će se pokazati u kakvoj se situaciji hrvatski mediji nalaze tekuće 2019. godine te koji su problemi zbog kojih je sloboda ugrožena. Pitanje slobode medija ključno je za analizu problema satiričkih medija u Hrvatskoj koji su pod češćim povećalom onih o kojima rade satirički sadržaj. Osvrnut ćemo se i na najznačajnije primjere satiričkih medija u Hrvatskoj – *Feral Tribune* i *News Bar*, te kroz analizu utjecaja na medije pokušati izvesti zaključak s koliko se problema suočavaju te koliko ih utjecaj ograničava u stvaranju satiričnog sadržaja.

Ključne riječi: satiričko novinarstvo, *Feral Tribune*, *News Bar*, sloboda medija, posljedice upotrebljavanja satire u medijima

Popis korištenih kratica

BBC – British Broadcasting Corporation

CBC – Canadian Broadcasting Corporation

HND – Hrvatsko novinarsko društvo

HRT – Hrvatska radiotelevizija

NBC – National Broadcasting Company

RSF – Reporters sans Frontières

TW3 – That Was The Week That Was

ZDF – Zweites Deutsches Fernsehen

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definicija i povijest satire i satiričnih medija.....	3
2.1. O razvoju satiričnih medija u svijetu.....	4
2.2. O razvoju satiričnih medija u Hrvatskoj.....	6
3. Novinska satira i satiričari.....	10
4. Uloga humora u satiričkom novinarstvu.....	12
5. Novinska satira i lažne vijesti.....	13
6. Sloboda medija u Hrvatskoj.....	15
7. Satira u novijoj hrvatskoj povijesti novinarstva.....	22
7.1. <i>Feral Tribune</i>	22
7.2. <i>News Bar</i>	26
8. Posljedice satire u medijima.....	28
8.1. Nakon mnogo osvojenih bitki, <i>Feral Tribune</i> je izgubio rat.....	28
8.2. Sudska parnica <i>News Bara</i> zbog satire.....	31
9. Zaključak.....	35
10. Literatura.....	37
11. Popis slika.....	41
12. Popis tablica.....	41

1. Uvod

Mediji su prošli razvoj od Gutenberga i izrade tiskarskog stroja, razvoja radija, televizije i elektroničkih medija, prvotnih medija koji su bili dostupni imućnima, do medija koji su dostupni svima i čija je funkcija informirati javnost točnim podacima o događajima u zemlji i svijetu. Mediji su oduvijek bili poluga kojom su pokretane društvene promjene, a isto je ostalo do danas. Na objektivan i nepristran način, novinari svakodnevno kreiraju sadržaj za publiku koja ih prati. No, jedan drugi vid novinarstva podrazumijeva satiričke medije koji se pak, na ne tako nepristran način, kroz ironiju, sarkazam i kritiku obrušavaju na moćnike i događaje koji su pogodni za stvaranje satiričkog sadržaja. Satiričari u novinarskom djelovanju koriste satiru kako bi naglasili nepravilnosti u društvu, kritizirali djelovanje neke osobe (često političara) i potaknuli na promjene.

Tema ovog završnog rada su satirički mediji i problemi s kojima se suočavaju u hrvatskom medijskom prostoru. Kroz devet poglavlja obuhvaćena su pitanja satire i humora, satire i lažnih vijesti, ali i velik problem slobode medija u Hrvatskoj koja uvjetuje normalno funkcioniranje kako satiričkih, tako i informativnih medija. U radu su izdvojena dva najpoznatija satirička medija *Feral Tribune* i *News Bar*. Ovi su primjeri izdvojeni zato što su najbolji pokazatelji satire, ali i posljedica koje donosi korištenje satire u novinarstvu.

Na samom početku rada nalazi se kratak povijesni pregled razvoja satiričnih medija u svijetu i Hrvatskoj, navodeći najznačajnije primjere koji označavaju važan dio povijesti satire. Nakon toga, u poglavlju o novinarskoj satiri i satiričarima objašnjavaju se karakteristike satiričkog novinarstva, kao i primjer satire koja je uzrokovala nesuglasice između dviju zemalja. Kako bismo razumjeli satiru, moramo razumjeti i važnost humora u njoj. Humor je važan dio satire jer kritiku prikazuje smiješnom, ali djelotvornom. Iako satirički mediji na humorističan način predstavljaju kritiku, i dalje iznose rigorozne tvrdnje koje humor ublažuje. Baš kao što su sarkazam i ironija, često sredstvo u satiri, onima koji ih mogu shvatiti, većinom smiješni. Fenomen lažnih vijesti od 2017. postao je popularna fraza koja se povezuje s novinarstvom. Zbog nerazumijevanja sadržaja dolazi do napada na medije, kao što je slučaj sa suđenjem News Bara i Velimira Bujanca u kojem tužitelj Bujanec satiričare tuži zbog satire, nazivajući ih nositeljima lažne vijesti koja „cipelari i kleveće“.

Nakon teorijskih poglavlja slijede ona zbog kojih je nastala ideja o pisanju završnog rada, poznatim satiričkim medijima koji su zbog satire često suočeni s problemima u okviru sudskih tužbi, prijetnji, nasilja i pokušaja uspostavljenja utjecaja. U radu ćemo se osvrnuti na *Feral Tribune* koji je, između ostalog, međunarodno poznat i priznat kao medij koji zagovara

slobodu medija te kao medij koji je uvijek zagovarao svoju autonomiju. Uz *Feral Tribune*, osvrnut ćemo se i na *News Bar*, satirički medij koji je s djelovanjem započeo početkom desetljeća, a svojim djelovanjem predstavlja satirički medij koji na blaži način „napada“ moćnike i pojedince.

Također, za pisanje ovog rada ključno je bilo prikazati koja je razina slobode medija u Hrvatskoj. Za detaljniji prikaz preuzeti su podaci sa službenih stranica Reportera bez granica u kojima se prikazuje stanje slobode u kojoj se hrvatski mediji nalaze, kao i problemi s kojima se mediji suočavaju. Analizom ovih podataka pokušat ćemo izvesti zaključak o mogućnosti preživljavanja satiričkih medija u medijskom prostoru kojim gospodare oglašivači i vlast, a kojima nije u cilju medijima osigurati autonomnost i slobodu izražavanja.

U ovim poglavljima želi se prikazati i analizirati medijska satira u Hrvatskoj te iskazati važnost postojanja iste za kvalitetno i normalno funkcioniranje društva koje ovisi o slobodnome funkcioniranju medija.

2. Definicija i povijest satire i satiričnih medija

Kao pojam, satiru možemo promatrati kroz dva aspekta – književni i novinarski. Prema definiciji leksikona Marina Držića, satira je „književno djelo ili postupak u kojem se ili kojim se napada pojedinac ili zajednica, kakva mana, karakterna osobina, uvjerenje i sl., pri čemu se predmet napada podvrgava ismijavanju, ironiziranju, osudi i prijeziru.“¹

Prve naznake satire pronalazimo u antičkoj književnosti u doba antičkog Rima kada su među brojnim pjesnicima, Horacije, Perzije i Juvenal, u svojim djelima na šaljiv način kritizirali društvene probleme. Kao primjer satire koja se bavila društvenim problemima, Fadil Hadžić izdvaja antičku komediju *Kratina* autora Eupolisa i Aristofana, navodeći kako je komedija „jetka i ironična kritika političkog života koja šalje svoje zubate poruke izravno u lice moćnicima“ (Hadžić 1998: 60). O počecima književne satire pisao je Šimun Šonje u *Rimskim satiričarima*, navodi kako je „prvi pisac rimskih satira bio Kvint Enije (239-169. pr. Kr.), ali o njegovu satiričkom djelu znamo vrlo malo, jer su očuvana samo dva ulomka“ (Šonje 2014: 7). Književni oblik satiri je dao rimski pjesnik Gaj Lucije, koji joj je namijenio kritički i polemički stav prema društvu. No, satiru je do savršenstva doveo Kvint Horacije Flak „koji je svojoj satiri dao sadržaj izrazom *ridendo dicere verum* (kroz šalu reći istinu)“ (Šonje 2014: 7).

U hrvatskoj književnosti prve primjere satire nalazimo u srednjem vijeku i pjesmi *Svit se konča*, koja se osvrće na pokvarenost redovnika i svećenstva po pitanju oprosta grijeha.² Među najznačajnijim hrvatskim satiričarima ističu se Antun Gustav Matoš, Gustav Krklec, Stanko Vraz, Ante Starčević i drugi³, a elementi satire često su se mogli pronaći u djelima Marina Držića kao što su *Novela od Stanca*, *Dundo Maroje*, *Skup* i druge. Držić je u svojim djelima satiru koristio u pojedinim replikama likova u kojima se upozorava na različite moralne anomalije i loše karakterne crte kao što su škrtost, lakomost ili podložnost moći novca.⁴

U literaturi se pod kategorijom najznačajnijih satiričnih djela u svijetu često ističu *Guliverova putovanja* Jonathana Swifta. Hadžić smatra kako je Swift ovim djelom zapravo napisao dvije knjige odjednom, napominje kako „tu knjigu čitaju djeca, uživajući u pustolovinama među patuljcima i divovima, a tu istu knjigu odrasli doživljavaju kao mudru i kritičku priču o društvenom stanju i vlasti, onako kako je Swift tada doživljavao svoju

¹ Leksikon Marina Držića. *Satira*. (<https://leksikon.muzej-marindrzc.eu/satira/>)

² Hrvatska enciklopedija. *Satira*.

³ *ibid.*

⁴ Leksikon Marina Držića. *Satira*.

Englesku“ (Hadžić 1998: 62). O *Guliverovim putovanjima* pisao je i Simon Critchley navodeći kako „promišljeni obrati perspektive i fantastična zemljopisna premještanja pružaju razornu kritiku lakoumnosti i poroka modernog europskog svijeta, no namjera satire je terapijska – odvraća ljude od onoga što su postali prema onome što bi mogli biti“ (Critchley 2007: 25). Književnost koja nema istinske satire, smatra Hadžić, „uskraćena je za njeno najdragocjenije svojstvo – kritički duh“ (Hadžić 1998: 70).

2.1. O razvoju satiričnih medija u svijetu

Pojava satiričnih listova potpuno je promijenila medije toga doba. U satiričkim tiskovinama kritiziralo se i slobodnije pisalo o temama koje informativni mediji nisu mogli ili smjeli objaviti, što zbog cenzure, što zbog autocenzure.

O razvoju satiričnih listova ne postoji puno podataka, uglavnom su to godine početka i završetka rada tiskovina, ili promjena naziva lista zbog prisiljenog gašenja. No, prema popisu ranih satiričkih listova⁵, prvim se satiričkim listom smatra poljski *Wiadomości Brukowe*, koji je s radom započeo 1816. godine. Uz njega, u devetnaestom stoljeću, točnije 1830. godine, počeo je izlaziti pariški *La Caricature*⁶ koji se smatra prvim političkim satiričkim listom koji je karikaturama iskazivao kritičnost i nezadovoljstvo.

Prema Hadžiću, list koji je do danas satirom izazvao najviše prašine u svijetu je francuski *Okovani patak* (fra. *Le Canard Enchaîné*) pokrenut 1916. godine. Piše kako se list „suprotstavlja državnom establišmentu, ali nije organ oporbe jer ni nju ne ostavlja na miru. Liberalan, antimilitaristički, antiklerikal, podjednako oštar prema svemu“ (Hadžić 1998: 68-69). U *Patku* su smatrali da im je zadaća čitatelju reći ono što se od njega pokušava sakriti. Najviše prašine izazvao je svojim „satiziranjem“ predsjednika i ministra unutarnjih poslova, a i status „najozvučenijeg lista“ zbog policijskog prisluškivanja, pridonio je popularnosti lista.

Uz *Patku*, Hadžić ističe i talijanski list *Zlo* (tal. *Male*) za koji piše da je izlazio samo da bi bio zabranjivan. Napominje kako je više brojeva pohranjeno u policiji nego na kioscima te ističe komentar urednika u kojem izjavljuju: „Našem uspjehu najviše doprinosi činjenica da nas napadaju, optužuju i zatvaraju. Hvala im za sve to!“ (Hadžić 1998: 69).

Nakon razvoja radija i televizije u dvadesetom stoljeću, bilo je pitanje vremena kada će se satirični mediji proširiti na nove platforme. Otprilike desetljeće prije pojave satire na radiju, televizija je počela prikazivati prve satirične emisije, ali i vijesti sa satiričnim elementima.

⁵ Wikipedia. *List of satirical magazines*. (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_satirical_magazines)

⁶ Thompson, P.H. *Welcome to Caricature Journal*. Caricature Journal.

Već 1962. na malim ekranima s prikazivanjem je započela britanska *That Was the Week That Was* (poznata i kao *TWTWTW* i *TW3*) emisija. *TW3* bila je ključna za jačanje zanimanja autora i novinara da rade satirične emisije u 1960-ima u Ujedinjenom Kraljevstvu. Interes je pokrenuo satiričnu komediju koja je javno kritizirala političke figure i javne ustanove.⁷ Iako su se u sadržaju često izrugivali političarima, nakon atentata na američkog predsjednika J. F. Kennedyja, *TW3* je producirao kratkometražni, dvadesetominutni program posvećen palom predsjedniku u kojem nije bilo satire. Čak i nakon prestanka emitiranja 1965. godine, emisija još uvijek predstavlja odskočnu dasku i primjer kako producirati dobru televizijsku satiru.

Među najznačajnijim satiričnim televizijskim emisijama današnjice često se izdvaja emisija *Real Time with Bill Maher* koja niže sezone od 2003. godine. U emisiji Bill Maher najčešće raspravlja o političkoj sceni i religiji. Uz ovu emisiju, tu su i *The Daily Show* koji se emitira od 1966. godine i svoje djelovanje temelji na političkoj satiri, kao i *Late Night with Seth Meyers*.

Radijska satira počela se razvijati kroz 1970-te godine, a emisije su poznate po čestom korištenju skečeva.⁸ Radijske satirične emisije bile su najzastupljenije na BBC-ju, CBC-ju i nizozemskom Radio Bergeijku.

BBC je najveća korporacija radijskog i televizijskog programa na svijetu, zato ne iznenađuje što se mnogo satiričnih emisija i danas emitira na programima korporacije. Većinu satiričnih emisija može se pronaći na programu BBC Radio 4. Ovaj program emitira sadržaj za sve zainteresirane za inteligentni govor, raspored obuhvaća novinarstvo, zanimljive komedije, fascinantne drame i čitanja.⁹

Prvom satiričnom emisijom ikada smatra se *Week Ending*, emisija koja se emitirala od 1970. do 1998. godine. Obuhvaćala je skečeve aktualnih vijesti koje je komentirao voditelj Michael Barratt. Zbog „ismijavanja“, *Week Ending* su pratile žestoke kritike. Sid Smith je za *Independent* 1997. napisao kako je emisija „previše važna da bi bila smiješna. Umjesto šala, bezbrižno i s podsmijehom ćaska o zagađenju i pjesmama o beskućništvu koje su tako tužne da vam se stegne grlo“.¹⁰ Još jedna satirična emisija bila je *The Party Party*, britanska satirično-politička komedija koja se emitirala od 1987. do 1993. godine.

Većina emisija se emitirala na BBC Radio 4, ali su se neke emitirale i na drugim programima. Tako se primjerice, satirična skeč emisija *The Folks on the Hill* emitirala na

⁷ Ess, Ramsey. 2012. *'That Was the Week That Was' Brings Political Satire to America*. Vulture.

⁸ Skeč (eng. *sketch*), kraća dramska, šaljiva igra zasnovana na vanjskom scenskom efektu.

⁹ BBC. *About Radio 4*.

¹⁰ Smith, Sid. 1997. *Platform 3: 'Week Ending', the end of humour as we know it*. Independent.

BBC Radio Ulster.¹¹ Na radiju se emitirala od 2001. do 2004. kada se razvila u animiranu televizijsku seriju, bila je bezbrižna, komična parodija istaknutih političara Sjeverne Irske, a povremeno i drugih političara kao što su Tony Blair, Gordon Brown, Bertie Ahern i George W. Bush.

U korporaciji CBC-ja poznate su dvije satirične emisije – *The Frantics*, *Double Exposure* i *This Is That*. Početkom 1980-ih s emitiranjem počinje *The Frantics*¹², kanadske radio emisija koja je poznata po *off-the-wall* humoru¹³, skečevima i puštanjem novih pjesama. Emitirana je 120 puta na CBC-ju između 1981.-1986. godine. Satirizirali su sve, od samoubilačkih telefonskih linija do aktualnih oglasa i vijesti.

Danas su poznate radijske satirične emisije u produkciji BBC-ja su *Breaking the News* s Radio Scotlanda koji se bavi satiriziranjem tjednih vijesti, *A Perforated Ulster* koji na šaljiv način prikazuje život u Sjevernoj Irskoj, *Craig Brown's Lost Diaries* koji je „mješavina satire, zapažanja i gluposti“, kao i *The Now Show* koji sadržava komične skečeve i komentare Stevea Putna, Hugh'a Dennisa i gostiju.¹⁴

2.2. O razvoju satiričnih medija u Hrvatskoj

Hrvatska satirična medijska scena nije previše zaostajala za svjetskom budući da je prvi satirični list *Wiadomości Brukowe* počelo izlaziti u prvoj polovici devetnaestog stoljeća. Svoje satirične početke hrvatska medijska scena dobiva „1862. godine kada je izišao *Podravski jež*“ (Hadžić 1998: 69). Ovaj varaždinski humoristični list utemeljio je „varaždinski građanin, poznati borac protiv njemačkog i mađarskog utjecaja, ilirac, propagator kazališta na hrvatskom jeziku, pravnik i političar Dragutin Antolek“ (Golob 1981: 141). Prvi broj je izašao 17. ožujka, na četiri stranice i ilustriran crtežima, s „nizom vrlo oštih napisa usmjerenih protiv Nijemaca i germanizacije“ (Golob 1981: 142). Sudbina *Podravskog ježa* završila je tim jednim brojem, jer je očito „satirično Antolekovo pero, bilo i previše otrovno“ (Golob 1981: 142). Bio je to pokušaj da se osnuje šaljivi list u borbi protiv svega onoga što je „sputavalo narod u slobodi i razvoju“ (Golob 1981: 142).

O razvoju hrvatskog novinarstva pisao je i Božidar Novak koji prenosi da je „za vrijeme dvadesetogodišnjega Khuenova režima satiričko novinarstvo bilo gušeno“ (Novak 2005: 79). Nakon pobjede Hrvatsko-srpske koalicije na izborima, 16. lipnja 1906. u Zagrebu

¹¹ BBC Radio Ulster – jedna od dvije radio postaje BBC-ja u Sjevernoj Irskoj.

¹² The Unofficial Frantics Web Site. *The Frantics' Radio Shows*.

¹³ *Off-the-wall* humor – bizarni humor koji iskače neobičnošću i nekonvencionalnim šalama.

¹⁴ BBC. Programmes.

se pojavljuje humoristično-satirički list *Koprive*. Pojava *Kopriva* na tržištu znatno je obogatila hrvatsko novinarstvo nakon razdoblja u kojem je i dosjetka bila smatrana političkim zločinom. *Koprive* su bile „list za razbibrigu s malo politike“ (Hadžić 1998: 69), a pokretanjem njih se novinarstvu otvaraju nove slobode i mogućnosti izražavanja.

Od samog početka novinari *Kopriva* nisu nikoga štedjeli, „pod bičem su bili svi: vladar, vojska, Crkva, visoko birokratsko društvo“ (Novak 2005: 79). Na tapeti su bili i malograđani, intelektualci i seljaci. Bio je to odgovor na dugogodišnje zatiranje satire u Hrvatskoj „jer su umjetnim političkim autoritetima satira i šala najljući neprijatelj“ (Novak 2005: 79).

U *Hrvatskom novinarstvu 20. stoljeća* Božidar Novak izdvaja i list *Duje Balavac*. Ovaj satirički list počeo je izlaziti u Splitu 1908. godine. List prati „splitski i dalmatinski kulturni, politički i društveni život, te ih karikaturom i humorističnim priložima komentira i podvrgava kritici“ (Novak 2005: 80). Satiričkoj oštrici bile su podvrgnute političke ličnosti iz splitskog i dalmatinskoga javnog života. Od 1908. do 1912. izašle su dvije serije lista, kasnije je obnovljen 1921. i izlazi još dvije godine.

Osim što posebno piše o *Koprivama* i *Duji Balavcu*, Božidar Novak izdvaja još nekoliko humoristično-satiričkih publikacija koje su izlazile do 1914. godine. Humoristični list *Zvekan* koji je izlazio od 1888. do 1906. godine, bjelovarski *Pokladnik streljački* koji je izlazio od 1900-te i predstavljao je šaljivi list za lijepe gospođe, gospođice i finu gospodu. Tu su i zagrebački dvomjesečnik *Satir* koji je izlazio od 1901. do 1902. godine, od 1904. izlazila je samoborska *Šraka*, „neškodljivo-bodljivi, neborivi ilustrovani pokladno-šaljivi godišnjak i ženidbeni posrednik“ (Novak 2005: 80). Iste 1904. početkom godine počinje izlaziti polumjesečnik *Knut* koji je prenosio i strane karikature. Godine 1907. počeo je izlaziti dvomjesečnik i šaljivi list *Kerempuh Petrica*, koji je izlazio svakog 1. i 15. u mjesecu. Sljedeće godine hrvatski medijski prostor nadograđuju sisački ilustrirani pokadnik *Šerlok Holmes*, zagrebački *Vušivec*, i *Knjižnica humoristička*.

Također, u navođenju izdanja kuće *Vjesnik*, od humoristično-satiričkih listova Novak izdvaja *Kerempuh*. Bio je to zagrebački list koji je tjedno izlazio u Zagrebu od 16. rujna 1945. do rujna 1955. godine. Od listopada 1955. do studenog 1958. *Kerempuh* izlazi mjesečno kao *Književni časopis za satiru i humor*, a onda do kraja 1965. nastavlja izlaziti kao nedjeljni prilog *Vjesnika*. List je odražavao duh onoga vremena, „u njemu su radili budući vrsni karikaturisti, ilustratori i pisci“ (Novak 2005: 522). List je imao pozitivnu ulogu i zbog toga što su „inicijative poput Kerempuhova vedrog kazališta 1949., koje će nakon toga dobiti naziv „Komedija“. Bio je to prvi političko-satirički cabaret u Zagrebu.“ (Novak 2005: 522).

Naposljetku je redakcija *Kerempuha* bila prisiljena u 518. broju od 9. rujna 1955. godine objaviti *Otvoreno pismo Kerempuha čitateljima* u kojem su najavili prestanak izlaženja tjednika. Očito je, piše Novak, „da nisu postojale povoljne društvene okolnosti da se u Hrvatskoj afirmira pravi humor i satira. Pisci i karikaturisti su postojali, ali prave hrabre uređivačke politike nije moglo biti.“ (Novak 2005: 523).

Tridesetak godina prije *Feral Tribunea*, splitski medijski prostor bio je bogat za dva humoristično-satirička lista *Pomet* i *Berekin*. *Pomet* je izlazio od 23. ožujka 1952. godine i predstavljao je „humoristički list za Dalmaciju“ (Novak 2005: 823). Kao samostalni list pokrenula ga je *Slobodna Dalmacija* (Novak 2005: 824), a uređivali su ga razni novinari i karikaturisti koji su mu dali „ton i splitski humor“ (Novak 2005: 824). Drugi splitski satirički list bio je *Berekin*. Počeo se tiskati 24. veljače 1979. godine, u prvom broju stoji kako je generalni direktor Marko Rogić, glavni urednik Tonči Kerum, a navode se i članovi redakcijskog kolegija (Novak 2005: 824). Zbog "problema" koje uzrokovao, *Berekin* je često bio na udaru tužiteljstva (Novak 2005: 825).

Pri navođenju satiričnih tiskovina nikako ne smijemo izostaviti poznati *Feral Tribune* koji i danas nosi titulu najkvalitetnijeg satiričkog lista u Hrvatskoj. No, *Feralu* ćemo posvetiti posebno poglavlje budući da je njegova tragična sudbina bila motiv za pisanje ovog rada.

Televizijsko satirično novinarstvo često je nailazilo na probleme. Vjerojatno je najpoznatiji primjer gašenje političko-satirične emisije *Montirani proces* koja se emitirala na programu Hrvatske radiotelevizije. Emisija je s emitiranjem započela 2015. godine, a uz predočenje HRT-a godinu kasnije emisija je ugašena zbog zloupotrebljavanja tema satirične emisije za „raspirivanje vjerske, nacionalne i druge netrpeljivosti“.¹⁵ Ova nagla odluka HRT-a podigla je prašinu u javnosti do mjere da su organizacije aktivne u Platformi 112¹⁶ s HND-om, Građanskim odborom za ljudska prava, Antifašističkom ligom i Dominom poslale otvoreno pismo u kojem iskazuju negodovanje. Odluku HRT-a osudilo je Hrvatsko novinarsko društvo napominjući kako su „su odlukom prekršeni temeljni profesionalni i etički

¹⁵ HINA. 2016. HRT: „*Montirani proces*“ zloupotrebio temu satirične emisije za raspirivanje netrpeljivosti. Novi list. Rijeka.

¹⁶ Organizacije aktivne u *Platformi 112*: B.a.B.e., Centar za mirovne studije, CESI, Documenta, GONG, Kuća ljudskih prava Zagreb, UMKI, RODA, Udruga mladih „Mladi u Europskoj uniji“, Udruga za promicanje ljudskih prava i medijskih sloboda CENZURA PLUS, Udruga za samozastupanje, Udruga za zaštitu ljudskih prava i građanskih sloboda HOMO Pula, Udruga za zaštitu prava ireligioznih osoba i promicanje ireligioznog poimanja svijeta Protagora, Zagreb Pride, Zelena akcija, Ženska soba – Centar za seksualna prava.

standardi novinarstva te je ugrožen javni interes čije je ispunjenje glavna zadaća javnog medijskog servisa“.¹⁷

Uz *Montirani proces*, valja napomenuti i *News Barovu* satiričnu emisiju *Prime Time* koju vodi dvojac povezan s ukinutom HRT-ovom emisijom – Borna Sor i Domagoj Zovak. Emisija se emitira svake nedjelje u 20 sati na N1 televiziji, a Sor i Zovak su emisiju otkupili kako bi u potpunosti mogli kontrolirati sadržaj emisije. Predstavlja satirični pregled tjednih političkih i društvenih događanja u kojima voditelji komentiraju, analiziraju i „fantaziraju hrvatsku, regionalnu i svjetsku stvarnost“.¹⁸ Emisija je poznata po korištenju tehnologije i kreativno osmišljenih reportažama u kojima se iskorištavaju stvarni filmski materijali u kombinaciji s temom rasprave.

Podataka o radijskom satiričnom novinarstvu nema mnogo, u literaturi i na internetu stoji kako se na programu Hrvatskog radija Radio Splita od 1991. godine emitira humoristično-satirična emisija *Kad se smijah tad i bijah*. U emisiji se osvrće na aktualne društvene, gospodarske, kulturne i sportske „gafove“ tjedna, izabiru tekstovi iz novih knjiga aforizama i ostalog humorističkog štiva.¹⁹ Urednik i autor je Mladen Vuković, a uz njega tekstove potpisuju i Tomislav Božinović, Jandre Drmić, Tomislav Mihanović, Josip Margeta i drugi.²⁰

¹⁷ HINA. *HND: Ukidanje emitiranja emisije Montirani proces napad je na slobodu javnog izražavanja*. (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/hnd-ukidanje-emitiranja-emisije-montirani-proces-napad-je-na-slobodu-javnog-izrazavanja/881593.aspx>)

¹⁸ News Bar. *Prime Time*.

¹⁹ Hrvatska radiotelevizija. *Kad se smijah, tad i bijah*.

²⁰ *ibid.*

3. Novinska satira i satiričari

Ukazivanje na društvene probleme, kritiziranje i osuđivanje odgovorne osobe ili kolektiva zbog anomalija u društvu, česte su teme medijske satire. Terminološki, književna i medijska satira ne razlikuju se značajno, cilj je, kao što je i u književnoj satiri, istaknuti društvene probleme i ismijati ih.

Kao novinarski žanr, satira pripada malim žanrovima kao što su glosa, crtica ili društvena kronika. U primjeni je naglašen sarkazam koji služi grubom ismijavanju, a predmeti satiričnih tekstova su često ljudske sudbine, društveni problemi i primitivizam. Satira „navlači na lice zamišljenog čitatelja zavjerenički smiješak i on se pridružuje „uroti“ satiričara protiv društvenih sila koje vladaju svijetom“ (Hadžić 1998: 55). U zaključku poglavlja o satiri autor piše kako „satiričari ne moraju biti bez mana, ali moraju imati dar za otkrivanje društvenih poroka“ (Hadžić 1998: 81).

Pri pisanju tekstova često se upotrebljava žargonizam, a stil pisanja je beletristički.²¹ Satirični tekstovi mogu biti izravni ili neizravni, a upravo zbog mogućnosti neizravnog osuđivanja, satira se ponekad povezuje s metaforom, stilskom figurom koja označava preneseno značenje. Načela satire kao strategije ismijavanja nisu nigdje formulirana, „satiričar smije „sve“, uz „sav“ rizik, koji oštra kritika izaziva“ (Hadžić 1998: 68).

Uz vlast, moć i nasilje, ljudska taština je najčešći motiv satire, piše Hadžić. Medijska satira se u svojim tekstovima najčešće usmjerava na najmoćnije u društvu. Moćnike se ismijava, ruga im se i sprda na njihov račun, a namjera satiričnih tekstova je ukazivanje na negativne tendencije i poticanje promjena na bolje.²²

Kako bismo pobliže objasnili što je satira u medijima i koliko oštra može biti, osvrnut ćemo se na primjer iz 2016. godine kada je satiričar Jan Böhmermann u emisiji ZDF-a *Neo Magazin Royale* izrecitirao „Pjesmu sramoćenja“.²³ Pjesma koja je izvedena u satiričnoj emisiji izazvala je napetost između Turske i Njemačke, a turski predsjednik Erdogan čak je podnio privatnu tužbu i tražio brisanje videozapisa. Naravno, videozapis je izbrisan. Autorica Sussane Spröer smatra kako je pjesma neukusna i prelazi sve granice, ali je i dalje neupitno kako je riječ o satiri. Navodi kako „pjesma nije objavljena u nekom književnom magazinu, već u satiričnoj emisiji. Tu se može i mora očekivati zaoštavanje, pretjerivanje i prelazak

²¹ Krušelj, Željko. 2019. *Predavanje o malim žanrovima*. Novinarski žanrovi. Sveučilište Sjever. Koprivnica.

²² Duhaček, Gordan. 2018. *Što je satira, a što nije satira*. (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-satira-a-sto-nije-satira/2008064.aspx>)

²³ Spröer, Susanne. 2016. *Jasno da je to satira, nego što?* Deutsche Welle. Berlin.

granica.“²⁴ Satira je više od običnog vica, piše Spröer, te naglašava kako je dozvoljeno da nekome smijeh i prisjedne.

Nadovezat ćemo se odlomkom iz *Anatomije smijeha* Fadila Hadžića u kojem piše da je „draž aktualne, satiričke riječi upravo u njenoj konkretnosti i što je osoba na višem stupnju društvene hijerarhije, smijeh je veći“ (Hadžić 1998: 72). Uz to, Hadžić naglašava kako sve ovisi o tome s koliko pronicljivosti i duhovitosti komičar satirički obradi svoju „živu temu“. Navodi kako „svijet satire nije omeđen državnim granicama i nema vremenske i poslovne perspektive“ (Hadžić 1998: 78), a satiričar nije „uski patriot“ i ne zastupa samo određeni narod, partiju ili ideologiju. Budući da nije „aktualni patriot“, on je „najveći patriot jer je na strani čovjeka, odnosno čovječanstva, pa time i svoga naroda“ (Hadžić 1998: 78).

U prošlogodišnjem intervju za studentski portal Pressedan, satiričko novinarstvo komentirao je satiričar i urednik emisije *Prime Time* Domagoj Zovak. Na pitanje žali li što se bavi satiričnim, a ne istraživačkim novinarstvom Zovak odgovara kako je shvatio da je jedini način da se nešto napravi upravo satikom jer „govorkanjem gluposti i kreveljenjem uspješ reći neke stvari koje ozbiljno ne možeš i ne smiješ reći, ali ako ih dovoljno izkarikiraš ljudi te pročitaju između redova i uspješ reći ono bitno“.²⁵

²⁴ Spröer, Susanne. 2016. *Jasno da je to satira, nego što?* Deutsche Welle. Berlin.

²⁵ Jerleković, Marko. 2018. *INTERVJU TJEDNA: Domagoj Zovak – jedini način da budeš dobar, osrednji, čak i loš novinar je da budeš junkie.* (<http://pressedan.unin.hr/intervju-tjedna-domagoj-zovak-jedini-nacin-da-budes-dobar-osrednji-cak-los-novinar-je-da-budes-junkie.html>)

4. Uloga humora u satiričkom novinarstvu

Već sada je jasno da je humor bitan element satiričkog novinarstva. Humor je „slatki“, a satira „gorki“ kolač koji pisac pruža čitatelju, piše Hadžić. S ovom tvrdnjom ćemo povezati i onu Domagoja Zovaka u intervjuu za Pressedan kada je izjavio da se satirom na šaljiv način upakira nešto ozbiljno što bi, kad bi se iznijelo na ozbiljan način, moglo biti utuživo.

Prema Critchleyju, humor je „oblik ironije, istodobno ugodan i ozbiljan, sentimentaln i satiričan, svojstven posebice engleskom duhu“ (Critchley 2009: 74). O komičnome je pisao i Danko Grlić u *Estetici* kada spominje Kantovu *Kritiku rasudne snage* u kojoj je Kant precizirao i određenije definirao poznate proturječnosti koje se javljaju uz smijeh i komično. U nastavku piše „u svemu onome što treba izazvati živ, grohotan smijeh mora biti nečega protusmislenog odnosno besmislenog“, nešto u „čemu razum po sebi ne može naći ništa što mu se sviđa“ (Grlić 1974: 227). Osvrće se i na Freuda koji među sredstvima za stvaranje komičnog naglašava ulogu oponašanja. Naglašava kako ljudske osjećaje neće ništa povrijediti kao oponašanje njihovih riječi. „Kad smo oponašani“, piše Grlić, „osjećamo se ugroženi u svojoj individualnosti, osjećamo se prevladanim i odbačenim“ (Grlić 1974: 238).

Ne smijemo izostaviti važnost odabira pravog trenutka kojeg dobro objašnjava Simon Critchley kada u vezu dovodi satiričara i komičara te piše da „kao što će svaki komičar priznati, presudan je odabir pravog trenutka, a da bi ovladao komičnim oblicima, mora znati pomno upravljati stankama, oklijevanjem i tišinom te odlukom kada treba detonirati mali dinamit vica“ (Critchley 2009: 17). Isto je i sa satiričarima, potrebno je pričekati pravi trenutak kako bi se satira iskoristila ili se u protivnom poruka neće shvatiti. Opet se vraćamo na intervju Domagoja Zovaka u kojem je komentirao prednost bavljenja satirom te rekao da „imaš priliku uzeti nešto što je netko rekao i samo je prošlo, nitko to nije doživio i onda ga s time srediti“.²⁶

Baš kao što satira služi za kritičko osuđivanje društvenih problema, tako je i humor, piše Critchley, „jedan od uvjeta za zauzimanje kritičkog položaja u odnosu na ono što se smatra svakodnevnim životom“ (Critchley 2009: 47). Kombinacija humora i satire dobitna je kombinacija jer „humor može biti i upravljačko oruđe, no isto je i oruđe protiv uprave“ (Critchley 2009: 23), a „satira ne djeluje odmah kao vatreno oružje, ali je na dužu stazu učinkovita“ (Hadžić 1998: 60).

²⁶ Jerleković, Marko. 2018. *INTERVJU TJEDNA: Domagoj Zovak – jedini način da budeš dobar, osrednji, čak i loš novinar je da budeš junkie*. (<http://pressedan.unin.hr/intervju-tjedna-domagoj-zovak-jedini-nacin-da-budes-dobar-osrednji-cak-los-novinar-je-da-budes-junkie.html>)

5. Novinska satira i lažne vijesti

Poglavlje o lažnim vijestima i satiri započet ćemo podatkom kako je zbog kontinuiranog kritiziranja američkog predsjednika Donalda Trumpa za vrijeme trajanja predsjedničkih izbora u SAD-u fraza *fake news* prema Collinsovom rječniku proglašena riječju 2017. godine. Nakon izbora upotreba termina „lažne vijesti“ povećala se za 365 posto, objavljuje Collinsov rječnik.²⁷

Ovaj sada već velik fenomen i problem koji se povezuje s medijima, dovodi se u odnos i s medijskom satirou. No, medijska satira je daleko od lažne vijesti. Kada piše o hrabrosti i objektivnosti satiričara, Hadžić objašnjava da satiričar ako izmišlja, „a kakva je to satira ako ne izmišlja i pretjeruje“ (Hadžić 1998: 79) ne prikazuje objektivno stanje. Naravno da svakom satirou satiričar upotrebljava maštu i istinite stvari prikazuje na smiješan i kritičan način. Ključno je to što satira sadržaj stvara na temelju istinitih i provjerenih informacija te od njih kreira satiričan sadržaj. Lažne su vijesti, kao što prenosi definicija Tarlacha McGonaglea, informacije koje su namjerno proizvedene i proširene s ciljem obmane, odnosno navođenja drugih da djeluju u laži ili sumnjaju u činjenice (Popović 2019: 66). Satirične vijesti mogu zavarati one čitatelje koji nisu svjesni satiričke pozadine vijesti, ili one kojima nedostaje kontekst ili kulturalna pozadina kako bi vijest interpretirali kao lažnu (Cornwell, Conroy, Chen i Rubin 2016: 8).

Posve je neopravdano satiru svrstavati u kategoriju lažnih vijesti te je tako diskreditirati. Zadaća lažnih vijesti je namjerno proširiti dezinformacije u „svrhu održavanja pozicija moći ili zgrtanja profita“, a satiriziranje problema u društvu kroz humor, postaje svojevrsni „aktivizam koji uključuje kritičko mišljenje“ (Popović 2019: 70).

Na pitanje lažnih vijesti osvrnuo se i izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj u 652. broju Vijenca. Piše kako su lažne vijesti postale „sintagma i etiketa koju smo spremni nalijepiti na sve s čim se ne slažemo, a napose za medijske objave koje nam ne idu u prilog“.²⁸ Izvanredni profesor u tekstu iznosi nekoliko pitanja koja si čitatelji trebali postaviti kada su izloženi medijskom sadržaju za koji sumnjaju da je dezinformacija:

- a) Gdje je i kada tekst objavljen?
- b) Možemo li utvrditi autentičnost fotografije, ilustracija, infografika?
- c) Tko se prvi navodi ako izvor informacija?

²⁷ Baček, Žaklina. 2018. *Studenti i gimnazijalci kroz interaktivnu radionicu naučili prepoznati lažne vijesti.* (<http://pressedan.unin.hr/studenti-gimnazijalci-kroz-interaktivnu-radionicu-naucili-prepoznati-lazne-vijesti.html>)

²⁸ Kanižaj, Igor. 2019. *Lažne vijesti kao nova propaganda.* (<http://www.matica.hr/vijenac/652/lazne-vijesti-kao-nova-propaganda-28800/>)

- d) Što je izostavljeno?
- e) Postoje li izvori informacija na koje se autor referira?
- f) Tko se citira u članku?
- g) U kakvu je odnosu naslov sa sadržajem članka?
- h) Jesu li navedene dvije strane?
- i) Koliko je izvora?
- j) Tko je vlasnik i urednik medija?²⁹

Kanižaj smatra kako je rješenje razlučivanja lažnih vijesti u medijskom opismenjavanju. Smatra kako je to „nezamjenjiva pismenost“ koja može vratiti povjerenje građana u vjerodostojne medije i „razvojem kritičkog mišljenja potencijalno i smanjiti utjecaj čitanih nevjerodostojnih medija“.³⁰

Može li se uopće očekivati da publika koja ne razlikuje lažnu vijest naspram prave može primijetiti razliku između lažnih i satiričnih vijesti? Tema *Dana Medijske pismenosti* 2018. godine bile su lažne vijesti u kojima se profesore, moderatore i sudionike podučilo medijskoj pismenosti koja je u ovom tehnološkom razdoblju ključna za kontroliranje i iskorjenjivanje širenja dezinformacija.

Publika koja je medijski pismena neće naivno povjerovati svemu što pročita već će uspjeti raspoznati vjerodostojne medije i spriječiti širenje lažnih vijesti. Publika koja zna razliku između lažnih i „pravih“ vijesti uspjet će razlikovati satirične i lažne vijesti koje su potpuna suprotnost. Na ovaj veliki problem današnjih medija razvijanje medijske pismenosti je vjerojatno jedino rješenje kojim će se umanjiti širenje dezinformacija i povratiti povjerenja građana u medije koji su često poznati kao *fake news*.

²⁹ Kanižaj, Igor. 2019. *Lažne vijesti kao nova propaganda*. (<http://www.matica.hr/vijenac/652/lazne-vijesti-kao-nova-propaganda-28800/>)

³⁰ *ibid.*

6. Sloboda medija u Hrvatskoj

Tema slobode medija neizbježna je zato što se iz slobode medija može vidjeti stanje društva te države. Budući da u Hrvatskoj ne postoje statistički podaci koji svake godine prema određenim kategorijama mjere slobodu medija, podatke sam potražila na službenim stranicama Reportera bez granica (fra. *Reporters sans Frontières*, poznatih i kao *Reporters Without Borders*, dalje u tekstu kao RSF). RSF predstavlja nevladinu organizaciju koja zagovara slobodu tiska i medija. Osnovana je 1985. godine sa sjedištem u Montpellieru, danas u Parizu. Naziv je dobila prema poznatoj organizaciji *Doctors Without Borders*, a za svoj rad u promicanju slobode medija, organizacija je 2005. godine osvojila nagradu Sahorov za slobodu misli.³¹ Svake godine nagradu dodjeljuje Europski parlament u čast pojedincima ili organizacija koje se bore za obranu ljudskih prava i demokracije.

Uz mnoge programe i akcije, RSF od 2002. godine na službenim stranicama iznosi statistički prikaz pod nazivom *World Press Freedom Index*, odnosno Indeks slobode svjetskih medija. Odlučila sam potražiti podatke koji se odnose na Hrvatsku i usporediti ih s vladama, ali i događajima koji su uslijedili kada su zabilježeni određeni skokovi u smanjenju slobode medija.

Indeksom se želi prikazati kolika je sloboda „dostupna“ novinarima. Dobiveni rezultati su prikaz medijske slobode koja je dobivena evaluacijom pluralizma, neovisnosti medija, kvalitete zakonodavnog okvira i sigurnosti novinara u svakoj zemlji i regiji.³²

Slobodu medija u 180 zemalja i regija RSF mjeri prema sedam elementa:

- a) pluralizam (*scorePlur*) – indikator koji mjeri stupanj zastupljenosti mišljenja u medijima,
- b) neovisnost medija (*scoreInd*) – indikator koji mjeri stupanj prema kojem mediji mogu neovisno djelovati od izvora političkih, vladinih, poslovnih i religioznih moći i utjecaja,
- c) radni „okoliš“ i samocenzura (*scoreEA*) – indikator koji analizira okruženje u kojem djeluju davatelji vijesti i informacija,
- d) zakonodavni okvir (*scoreCL*) – indikator koji mjeri utjecaj zakonodavnog okvira koji upravlja vijestima i informacijskim aktivnostima,
- e) transparentnost (*scoreTra*) – indikator koji mjeri transparentnost institucija i postupaka koji utječu na proizvodnju vijesti i informacija,
- f) infrastruktura (*scoreInf*) – indikator koji mjeri kvalitetu infrastrukture koja podržava proizvodnju vijesti i informacija,

³¹ Britannica. Reporters Without Borders.

³² Reporters Without Borders. Detailed Methodology.

g) zlostavljanje i nasilje nad novinarima (*scoreExa*) – dodatni indikator koji se temelji na prikupljenim podacima o zlostavljanju i nasilju nad novinarima i medijima.³³

Izračunavaju se dva rezultata. Prvi, ScoA, temelji se na izračunu prvih šest indikatora, a drugi, ScoB, se temelji na kombinaciji prvi šest indikatora sa sedmim.

$$SCO A = \frac{1}{3} \cdot scorePlur + \frac{1}{6} \cdot (scoreInd + scoreEA + scoreCL) + \frac{1}{12} \cdot (scoreTra + scoreInf)$$

Slika 6.1. Izračun ScoA rezultata

$$SCO B = \frac{1}{5} \cdot scoreExa + \frac{4}{15} \cdot scorePlur + \frac{2}{15} \cdot (scoreInd + scoreEA + scoreCL) + \frac{1}{15} \cdot (scoreTra + scoreInf)$$

Slika 6.2. Izračun ScoB rezultata

U nastavku ćemo kroz tablicu prikazati rezultate mjerenja RSF-a o slobodi hrvatskih medija u razdoblju 2002.-2019. Podaci su u tablici poredani kronološki kako bi daljnja analiza stanja slobode medija u bila jednostavnija i preglednija.

Tablica 6.1. Indeks slobode medija u Hrvatskoj u razdoblju 2002. – 2019.

RSF-ov Index slobode hrvatskih medija u razdoblju 2002.-2019.	
Godina mjerenja	Poredak
2002.	33.
2003.	69.
2004.	54.
2005.	56.
2006.	54.
2007.	41.
2008.	45.
2009.	78.
2010.	63.
2011/2012.	68.
2013.	64.

³³ Reporters Without Borders. Detailed Methodology.

2014.	65.
2015.	58.
2016.	63.
2017.	74.
2018.	69.
2019.	64.

Kroz sve ove godine RSF u Hrvatskoj bilježi sljedeće probleme: novinari koji istražuju korupciju, organizirani kriminal i rat česti su predmet kampanja uznemiravanja. Kletve su inkriminirane i vrijeđanje „Republike, amblema, nacionalne himne ili zastave“ kažnjava se kaznom do tri godine zatvora.³⁴ Navode kako je još od 2013. godine „ponižavajući“ medijski sadržaj kriminaliziran. Velik problem je uplitanje Vlade u javnu televizijsku postaju HRT, čime dolazi do ograničavanja neovisnosti medija. Zbog pritiska vlasti i miješanja u uređivačku politiku HRT-a, uprava postaje tuži i zaposlene koji se žale na probleme, a problem je porastao u trenutku kada je HRT tužio Udrugu hrvatskih novinara. Također, napominju kako na slobodu novinara utječu česti *cyber* napadi, fizički napadi i prijetnje koje novinarima predstavljaju veliki problem.³⁵

Detaljnije izvještaje o općenitoj situaciji i nasilju RSF u analitičkim prikazima bilježi koristeći legende u četiri boje – bijeloj, žutoj, narančastoj, crvenoj i crnoj. Pri čemu bijela boja označava dobru medijsku situaciju, a crna vrlo ozbiljnu medijsku situaciju koja zahtijeva akcije.³⁶

Tablica 6.2. Mapa slobode medija

0 – 15 bodova	Dobra situacija	Bijela boja
15.01 – 25 bodova	Zadovoljavajuća situacija	Žuta boja
25.01 – 35 bodova	Problematična situacija	Narančasta boja
35.01 – 55 bodova	Ozbiljna situacija	Crvena boja
55.01 – 100 bodova	Vrlo ozbiljna situacija	Crna boja

³⁴ Reporters Without Borders. Croatia 2019.

³⁵ *ibid.*

³⁶ Reporters Without Borders. Detailed Methodology.

Tablica 6.3. Procjena situacije slobode hrvatskih medija prema mapi slobode medija

RSF-ov Index slobode hrvatskih medija u razdoblju 2002.-2019.		
Godina mjerenja	Globalni rezultat	Procjena situacije
2002.	8,75	
2003.	16,50	
2004.	11,83	
2005.	12,83	
2006.	13,00	
2007.	12,50	
2008.	8,50	
2009.	17,17	
2010.	17,50	
2011/2012.	23,33	
2013.	26,61	
2014.	26,82	
2015.	26,12	
2016.	27,91	
2017.	29,59	
2018.	28,94	
2019.	29,03	

Početkom 2000-ih napadi na hrvatske novinare postajali su sve češći i opasniji, no RSF je rezultate indeksa počeo objavljivati tek 2002. godine i podaci za prve dvije godine 21. stoljeća nisu dostupni. Sloboda hrvatskih medija za gotovo dvostruko pada u 2003. godini, sa 8,75 na 16,50 bodova. Iako se sloboda i dalje nalazila u „zadovoljavajućoj“ žutoj zoni, valja napomenuti kako se pad dogodio zbog napada na novinare i vlasnike medijskih kuća. Naime, u ožujku 2003. godine podmetnut je eksploziv pod automobil Ninoslava Pavića, suvlasnika *Europapress Holdinga*. Počinitelj nikada nije pronađen, a kao jedan od mogućih motiva navodi se afera *Grupo* zbog koje je Pavić završio u pritvoru. U studenom 2003. godine napadnut je i Denis Kuljiš, tadašnji glavni urednik *Playboya* i kolumnist *Globusa*. Kuljiša su ispred zgrade u kojoj je živio napala dvojica mladića i izudarali ga rukama i nogama. Na isti način, nekoliko mjeseci prije Kuljiša, dvaput je fizički napadnut urednik na *OTV-u*³⁷ Andrej

³⁷ OTV – Otvorena televizija, danas poznata kao *Jabuka TV*.

Maksimović, a počinitelji nikada nisu pronađeni. Također, u prosincu 2003. godine napadnut je tadašnji suvlasnik *Nove TV* Ivan Čaleta. Na njega je nepoznati počinitelj ispalio nekoliko hitaca, a tri su ga ranila u nogu i zadala prostrijelne rane. Napad na Čaletu tada je okarakteriziran kao jedan od najtežih napada na medije od osnutka Hrvatske.³⁸

Od 2004. do 2007. situacija se opet mijenja u stabilnu bijelu (dobra situacija) i zabilježeno je svega nekoliko napada na novinare, od kojih su se napadi najčešće ostvarivali u obliku prijetećih pisama i pokušaja ucjena te ih RSF zato nije rangirao kao po životu opasnim napadima.

No, godinu kasnije zabilježeno je sedam napada na hrvatske novinare. Novinarku *Narodnog lista* Danijelu Benko u redakciji je napao i teško ozlijedio Miljenko Pavlović zbog teksta o nepropisno parkiranim automobilskim olupinama čiji je on bio vlasnik. Za vrijeme trajanje ženske nogometne utakmice na igralištu pored Zadra, fizički je napadnut fotoreporter *Zadarskog lista* Filip Brala. Također, nakon nogometne utakmice Hrvatske i Turske u Osijeku pretučen je Marin Franov, fotoreporter *Slavonskog doma*. Vrlo je poznat slučaj pokušaja ubojstva na tadašnjeg urednika i suvlasnika *Nacionala* Ivu Pukanića. Za vrijeme suđenja Branimiru Glavašu i ostalima je u veljači 2008. godine poslano prijeteće pismo s mrtvačkom glavom novinaru *Feral Tribunea*, Dragi Hedlu. Tekst pisma glasio je: „Cinker, tajni svjedok, omerta, pazi na sebe!“ Dvojica napadača s motociklističkim kacigama pretukli su novinara *Jutarnjeg lista*, Dušana Miljuša, ispred zgrade u kojoj stanuje. Smatra se kako je napad bio opomena za neki od tekstova ili tema na kojima je radio. Na meti napada našli su se Ivica Đikić i cijela redakcija *Feral Tribunea*. U svojem dugogodišnjem radu redakcija je redovito primala prijeteća pisma i poruke, najčešće iz političkih krugova i krugova organiziranog kriminala.³⁹

Nakon turbulentne 2008. godine dolazi do velikog skoka koji je obilježilo ubojstvo već prije napadnutog novinara i suvlasnika političkog lista *Nacional* Ive Pukanića. Kolateralna žrtva bio je direktor marketinga Niko Franjić. Dvojac je ubijen autobombom, a slučaj se smatra prvim ubojstvom novinara nakon Domovinskog rata.⁴⁰

Do velikih promjena dolazi u 2012. godini kada se i službeno, Vlada počinje uplitati u rad javne postaje Hrvatske radiotelevizije. Za vrijeme mandata SDP-a pod vodstvom Zorana Milanovića, konačnim prijedlogom izmjene Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji odlučeno je da

³⁸ D.M.; A.H. *Čeka li ovo hrvatske novinare koji pišu o mafiji i kriminalu?*

³⁹ Hrvatsko novinarsko društvo. Arhiva priopćenja. Bijela knjiga.

(<https://old.hnd.hr/hr/arhiva/show/208/index.html>)

⁴⁰ Barukčić, Marina. 2009. *Tko je naručitelj, a tko ubojica?* (<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tko-je-narucitelj-a-tko-ubojica-20091022>)

Hrvatski sabor bira glavnog urednika HRT-a. Prema prijedlogu Sabor bira i ostala upravna tijela – ravnateljstvo, programsko vijeće i nadzorni odbor. Pri odabiru gledalo bi se na kvalificiranu, odnosno većinu svih zastupnika u Saboru. Time je, kaže ministrica kulture Andrea Zlatar-Violić, ispunjena ideja o transparentnom i reprezentativnom biranju.⁴¹ Prijedlog je komentirao i tadašnji premijer Zoran Milanović navodeći kako Vlada u predlaganju izmjena nema političke motive ni namjeru uređivati informativni program, već ih samo zanima budućnost medija.⁴² No, kako to da nakon izmjene prijedloga zakona dolazi do prelaska slobode hrvatskih medija u problematičnu narančastu zonu, kao i opažanja RSF-a u kojem navode velik utjecaj Vlade Republike Hrvatske na javnu postaju HRT.

Osim napada na novinare i medije te uplitanje Vlade u HRT, na slobodu hrvatskih medija utjecao je i Ivica Todorčić. Poznati „Gazda“, bio je najveći oglašivač u Hrvatskoj, monopolist u distribuciji novina i suvlasnik Unexa, vodeće domaće agencije za distribuciju oglasa.⁴³ Index piše da je osim novcem od oglašavanja, Todorčić medije dodatno pritisnuo kupovinom Tiska 2007. godine.⁴⁴ U Indexu se osvrću i na slučaj ukradenog žita i pišu kako je Todorčić „tada bio zabranjena tema“, o njemu se jedino smjelo pisati pozitivno.⁴⁵

No, osvrnimo se i na mandate vlade kroz analizirane godine i usporedimo ih sa situacijom izračunatu indeksom. Od siječnja 2000. do prosinca 2003. na čelu je bila vlada Ivice Račana s SDP-om kao vodećom strankom. Nasljeđuju ga HDZ i Ivo Sanader od prosinca 2003. do srpnja 2009. pod sastavom devete Vlade Republike Hrvatske. Sanadera zamjenjuje potpredsjednica Jadranka Kosor koja poziciju premijerke vrši samo u jednom mandatu. Nakon Kosor nastupa šestogodišnja vladavina SDP-a Zorana Milanovića. Sastav trinaeste Vlade pripadao je nezavisnom kandidatu Tihomiru Oreškoviću koji je bio Nezavisni kandidat, a to je ujedno i Vlada koja je najkraće djelovala, svega deset mjeseci. A zadnja i trenutna vlada je ona Andreja Plenkovića i HDZ u kojoj je donesen Lex Agrokor i za čiji je mandat Agrokor doživio svoj kraj.⁴⁶ Ono što analiziranjem mandata želim ustanoviti za čije „vladavine“ su novinari više napadnuti i kakva je situacija vladala u hrvatskim medijima temeljeno na bodovima RSF-a.

⁴¹ Hrvatska radiotelevizija. 2012. *Sabor bira ravnatelja, urednici natječajem.*

⁴² *ibid.*

⁴³ Paparella, Saša. 2017. „Gazda“ je gospodarstvo medijima. Hrvatsko novinarsko društvo. (<https://www.hnd.hr/gazda-je-gospodarstvo-medijima>)

⁴⁴ Č. I. 2018. *Ovo su sve afere gazde Todorčića.* (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-su-sve-afere-gazde-todorica/2040968.aspx%20>)

⁴⁵ *ibid.*

⁴⁶ Wikipedia. Dodatak: Popis hrvatskih predsjednika Vlade. (https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:Popis_hrvatskih_predsjednika_Vlade)

Vratimo se na kartu slobode medija i proučimo stanje tekućeg desetljeća u kojem se hrvatski mediji nalaze ovisno o mandatu Vlade SDP-a i HDZ-a. Prema prikazanim podacima, Vlada na čelu s premijerkom Jadrankom Kosor cijelo se vrijeme nalazila u žutoj zoni, prelazak u narančastu problematičnu zonu uslijedila je nakon izglasavanja prijedloga Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji u kojem Sabor bira novoga glavnog urednika javne postaje. Nakon izglasavanja zakona bilo je očekivano da se Hrvatska neće tako lako vratiti u žutu zadovoljavajuću zonu jer je cijeli jedan servis pod svakodnevnim utjecajem, iako se to uvijek negira, ali činjenice da mediji tuže zaposlenike i otpuštaju one koji ukazuju na probleme govore same za sebe.

Za problematičnu sliku hrvatskih medija odgovorno je nekoliko čimbenika – napadi na novinare i medije, oglašivači i Vlada. Vjerojatno je optimistično nadati se povratku u žutu zadovoljavajuću zonu nakon provedenih sedam godina u istoj, no ako pogledamo sve veće bodovno stanje situacija ide sve više prema pojačanoj kontroli medija. Pretpostavimo da je za prelazak u žutu zonu odgovorno nasilje nad novinarima i medijima koje i RSF iskazuje kao veliki problem. No, ako tom nasilju dodamo i utjecaj države pa i oglašivača nad javnim servisom, jasno je da sloboda medija u Hrvatskoj uistinu problematična te da prognoze za popravak nisu izgledne u skorom vremenu.

Kao što i podaci prenose, i novinari *Feral Tribuna* napadnuti se nekoliko puta jer je tekst nekoga „pogodio u živac“. Naivno je očekivati da satiričari neće proći kao novinari informativnih medija. Upravo zbog sadržaja koji prenose (a nije vezan uz istraživačko novinarstvo), satirično novinarstvo postavlja određenu metu zato što se izravno kritizira i ismijava moćnike, kao što prenosi definicija satire.

7. Satira u novijoj hrvatskoj povijesti novinarstva

U zadnjih dvadeset godina 20. stoljeća u Hrvatskoj se počeo razvijati najznačajniji satirični, ali i politički medij toga doba – *Feral Tribune*. Ovaj satirično-politički list djelovao je trideset godina i podizao mnogo prašine u Hrvatskoj, ali i susjednim zemljama. Prestao je izlaziti 2008. godine, ali je njegov značaj za hrvatsko novinarstvo i dalje velik. Uz *Feral*, osvrnut ćemo se i na News Bar, najznačajniji primjer satiričkog medija ovog desetljeća, koji se najčešće bavi političkom scenom koju kroz skečeve komentira i kritizira.

7.1. *Feral Tribune*

Bio je to medij koji je svjedočio prijelomnome vremenu, koji nikoga nije štedio i kojemu dosjetki nikada nije nedostajalo. *Feral Tribune* „neiscrpno je vrelo“: novinsko, satiričko, književno, jezično, likovno, povijesno, etičko, filozofsko... (Pavelić 2015: 5). List je takav bio zbog svojeg „netipičnog, hibridnog satiričko-umjetničkog, političko-novinarsko i publicističko-teorijskog identiteta“ (Pavelić 2015: 5). U *Feralu* je važno pravilo „govori kao što šutiš“, uzimali su si za pravo da „na stol javnosti serviraju sve ono što napadnuti doživljavaju kao „kost u grlu“ (Hadžić 1998: 69).

Feral se prvi puta na medijskoj sceni pojavljuje 16. listopada 1983. godine kao „nedjeljni politički zabavnik“ tjednika *Nedjeljna Dalmacija*. „Otac“ *Ferala*, Zoran Erceg, još je kao mladi novinar pisao „svježije novinarske tekstove“ zbog kojih su se „mrštili partijski komiteti“ (Pavelić 2015: 27), a u vrijeme pokretanja *Ferala* bio je zamjenik glavnog urednika *Nedjeljne Dalmacije*, a novine je odlučio obogatiti humorističnim prilogom. Bio je onaj koji je prilog osmislio i pokrenuo, „ali i četvrt stoljeća kasnije konačno zaključao vrata *Feralovog* znamenitog sina, *Feral Tribunea*“ (Pavelić 2015: 27). Pod svojim poznatim nazivom list počinje izlaziti od 12. studenog 1989. godine, a u zaglavlju je stajalo da je *Feral* „tjednik hrvatskih anarhista, protestanata i heretika“ (Hadžić 1998: 70). Novi naziv koji je objedinio Boris Dežulović, nastao je od kombinacije imena „Feral“ i „Heral Tribune“ (Pavelić 2015: 9), a u dokumentarnom filmu o *Feral Tribuneu* komentirao je kako im se naziv činio kao „odlična kombinacija nečega užasno lokalnog i univerzalnog“.⁴⁷ Lokalni dio imena skriva se u *feralu* koji na čakavskom narječju označava svjetiljku.

Zreli *Feral Tribune* plod je sretnog spoja tri različite, ali skladne kreativne osobnosti: Ivančićeva radnog fanatizma, uredničke vrsnoće i kolumnističke serioznosti, Lucićeva rugalačkog lirizma i Dežulovićeve vedre i eruditske ironičnosti (Pavelić 2015: 114). Njihove

⁴⁷ Čeh, Aziz; Drljević, Alen. 2018. *Feral Tribune*. Federalna televizija.

se osobnosti sreću u zajedničkim osobinama – sklonosti satiri, subverziji, buntovništvu i individualizmu (Pavelić 2015: 114). Trojica autora bila su ono što je trebalo *Feral Tribuneu*, kada je Viktor Ivančić u ranim godinama uređivao *Feral*, sam ili s Velimirom Marinkovićem, „satira je nerijetko poprimala gorak, sardoničan i opor okus, bacajući ružnoću svijeta čitatelju pred noge“ (Pavelić 2015: 114). Nakon priključenja Predraga Lucića 1987., satira je „poprimila ton opuštenije duhovitosti koja neće zgrčiti lice u nelagodno smijuljenje, nego izazvati gromoglasan smijeh koji raste iz stiha u stih“ (Pavelić 2015: 114). Godinu kasnije dvojcu se priključuje Boris Dežulović koji je *Feral* „naglo obogatio“ svojim crtežima i dizajnerskim rješenjima, ali i neiscrpnom sposobnošću parodiranja (Pavelić 2015: 114).

Do djelomičnog osamostaljivanja došlo je nakon što su u rujnu 1990. godine feralovci odlučili prekinuti suradnju s *Nedjeljnom Dalmacijom*. U studenom 1990. trojac ujedinjen u Studiju Viva Ludež počinje izlaziti kao tjedni podlistak *Slobodne Dalmacije*. Nakon raskida suradnje s *Nedjeljnom Dalmacijom* u kojoj nisu mogli raditi kako su htjeli, Viktor Ivančić, Predrag Lucić i Boris Dežulović daju otkaz i blizu su toga da napuste novinarstvo. No, sprječava ih glavni urednik *Slobodne Dalmacije* Joško Kulušić koji ih uspijeva uvjeriti da ostanu i ostvare novu suradnju. Uvjet koji su feralovci tražili glasio je da „ni zarez ne smije biti promijenjen od onoga što pripreme za tisak“ (Pavelić 2015: 144), te počinje izlaziti kao tjedni podlistak *Slobodne Dalmacije*. Dani u *Slobodnoj Dalmaciji* omogućili su pisanje „duljih satiričnih tekstova, parafraze cijeli članaka, članaka i komentara“ (Pavelić 2015: 144). Unaprijedio se i slikovni dio pa su fotomontaže bile maštovitije i tehnički zahtjevnije, ali i duhovitije.

Kao dio *Slobodne Dalmacije* ostaju do 1993. godine kada nakon štrajka zaposlenika i odlaska glavnog urednika Kulušića te dolaska novog glavnog i odgovornog urednika, Dine Mikulandre. Njega Boris Pavelić opisuje kao čovjeka koji je „samo koji tjedan ranije navodno odbio ponudu HDZ-ova upravnog odbora da zamijeni Josipa Kulušića“ (Pavelić 2015: 195). Problem s Josipom Kulušićem, pričao je Ivančić za knjigu, bio je u iluziji „Kulušićeve *Slobodne Dalmacije*: da će je režim tolerirati ako samu sebe učini prihvatljivom“ (Pavlović 2015: 195), ali Tuđmanov je režim bio takav da ne tolerira ništa osim sebe sama. Nakon prekida suradnje u ožujku 1993. godine, na konferenciji za medije u Zagrebu u svibnju najavljuju izlazak samostalnog *Feral Tribunea* (Pavelić 2015: 11). Prvi je broj izašao 1. lipnja 1993. godine (Pavelić 2015: 199), a početak koji zbog problema s tiskom nije bio nimalo lak rascjepkao je *Feral* u dvije novine: satirični *Feral Tribune* i ozbiljni *Purgatorij*. Prošlo je manje od pola godine kada je „dječja bolest“ prošla i dvotjednik je postao tjednik (Pavelić 2015: 202).

U devedesetima, kada je postojalo i ratno i državno nasilje, bilo je upitno hoće li prvi broj uopće izaći. Ivančić je za glavnog i odgovornog urednika htio Josipa Kulušića koji je nekoliko dana prije izlaska prvog broja odustao te je funkciju preuzeo Viktor Ivančić. Publika se bojala javno izreći da se slaže s kritičkim tekstovima *Feral Tribunea*, ali se na opće iznenađenje redakcije prvi broj odmah prodao. Uz primjerak *Ferala* ljudi su kupovali i *Slobodnu Dalmaciju* te tjednik skrivali u dnevniku, ali je to bio dokaz da publika postoji, „ilegalna i konspirativna, ali postoji“ (Pavelić 2015: 214). Ako je *Feral* napravio išta dobro, piše Pavelić, to je taj uspjeh da „skrivenu javnost s vremenom učini vidljivom“ (Pavelić 2015: 214).

Iste 1993. godine, *Feral Tribune* počinje s pisanjem jedne od najpoznatijih rubrika *Greatest shits* koja od 10. kolovoza za čitatelje bira „najljepše stranice hrvatske pismenosti“ (Pavelić 2015: 224-225). Primjerice, *Feralovo zlatno žezlo* za posebne zasluge u unapređenju parlamentarne demokracije dobio je dr. Franjo Tuđman za izjavu s redovite mjesečne konferencije u kojem objašnjava izjavu prvaka koji bi, u slučaju da je predsjednik, donošenje odluka prepustio parlamentu, što je Tuđman opovrgnuo i rekao da tako veliko tijelo ne može donositi nikakve odluke (Pavelić 2015: 225). Također, *Feralovu nagradu "Miro Glavurtić"* za nadljudske napore u otkrivanju i istjerivanju Sotone osvojio je Dragan Živanović koji je komentirao kako se u glazbi popularnih grupa (*AC/DC*, *Kiss*, *Led Zepelin*, *Pink Floyd* i drugim) nalaze sotonističke poruke te da se u obrnutom puštanju ploče na gramofonu čuju „glasovi koji uz zastrašujuće prateće zvukove izgovaraju riječi i rečenice od kojih se diže kosa na glavi“ (Pavelić 2015: 225).

Ni šest mjeseci kasnije, u prosincu 1993. godine, *Feral* počinje izlaziti kao tjednik. Prvo izdanje se na kioscima pojavilo 14. prosinca s „četiri stranice satire manje i 12 stranica *Purgatorija* više“ (Pavelić 2015: 230). Uz nove suradnike i svakodnevnu inspiraciju za stvaranje sadržaja, postalo je jasno da će *Feral* poslije samo trinaest objavljenih brojeva „prerasti u ono po čemu će ostati zapamćen: u najvažnije i najutjecajnije stjecište otvorene, tolerantne, proturatne, protunacionalističke, protueuropske, svjetonazorski – ne nužno i politički! – liberalne i demokratske javnosti Hrvatske, ali i cijele bivše Jugoslavije. Prerasti – u nezatamljiv i glasni smijeh slobode“ (Pavelić 2015: 230). Mijenjanjem formata u 1996. godini, kada se satirički dio smanjuje na osam, a ozbiljni na četrdeset stranica, *Feral Tribune* postaje najvažniji politički tjednik u zemlji koji se često sukobljavao s prvim hrvatskim predsjednikom. U novom i ozbiljnijem formatu će list proživjeti svoje zlatno doba, sve do 1999. godine kada redakciju napušta Boris Dežulović.

Na meti moćnika bili su i zato što su pisali o ratnim zločinima nad srpskim civilima u Hrvatskoj. Često su im stizale prijetnje i pokušaji ucjene, ali su feralovci uvijek tražili da se zločinca dovede pred „vrata pravde“. Tako su u travnju 1995. pisali o ubojstvu 19-godišnje Sišćanke Ljubice Solar u rujnu 1991. godine (Pavelić 2015: 14). Pisali su i o podjeli Bosne na dva entiteta te su gotovo cijeli broj posvetili podjeli i pisali o „bezbosništvu“ (Pavelić 2015: 14). Na provokativnim naslovnica često se nalazio i Franjo Tuđman koji, nakon fotomontaže na kojoj Ante Pavelić Franji Tuđmanu predaje jasenovački Kameni cvijet i teksta „Kosti u mikseru“, podiže tužbe protiv Viktora Ivančića i Marinka Čulića (autora teksta) zbog uvrede i omalovažavanja (Pavelić 2015: 15).

Od početka zlatnog doba 1996. godine do kraja stoljeća *Feral Tribune* pratile su mnoge tužbe, upućene autorima i cijeloj redakciji. Mislili su kako će smrt Franje Tuđmana i promjena vlade donijeti promjene, no tada počinju financijski problemi koji *Feral* nekoliko puta dovode do ruba egzistencije. Nekoliko su puta pokušali spasiti list sklapanjem različitih suradnji, sve dok ih propala suradnja s Europapress Holdingom 2008. godine nije uništila i *Feral Tribune* prestaje izlaziti s 20. lipnjem 2008. godine.

Bili su dobitnici brojnih nagrada, kako domaćih, kako inozemnih. Novinari *Feral Tribunea* bili su cijenjeni i poznati po promicanju i poticanju slobode govora, mira i društvenog boljitka. Prvo u nizu međunarodnih priznanja bilo je ono iz 1996. godine, a dodijelilo ga je međunarodno udruženje izdavača i novinskih distributera *International Press Directory*. Redakcija je osvojila nagradu za slobodu tiska (Pavelić 2015: 368). Feralovci su 1997. godine osvojili i *Zlatno pero slobode* koje dodjeljuje *Svjetsko udruženje novinara*. Uz *Feral*, nagradu su osvojili beogradska *Naša borba* i sarajevsko *Oslobođenje*. Iste godine u listopadu, Viktor Ivančić u New Yorku preuzima prestižnu nagradu američkog *Komiteta za zaštitu novinara* (Pavelić 2015: 16). U siječnju 1998. *Narodni list* iz Zadra osobom godine je proglasio Viktora Ivančića, dok je Franjo Tuđman bio na drugom mjestu. Sljedeća nagrada stigla je u rujnu 1998. godine kada je *Feral* proglašen najboljim satiričkim listom godine u svijetu na festivalu političke satire u talijanskom Forte dei Marmi (Pavelić 2015: 17). Drugu nagradu Viktor Ivančić osvaja u siječnju 1999. godine, a dodijelio ju je švedski *Fond Olof Palme* za 1998. godinu. Nakon smrti Franje Tuđmana, 10. prosinca 1999. godine, *Hrvatski helsinški odbor* odlikuje Viktora Ivančića nagradom Joško Kulušić za promicanje ljudskih prava u medijima (Pavelić 2015: 17). No, nije samo Viktor Ivančić dobivao nagrade. U svibnju 2004. godine, *Hrvatsko novinarsko društvo* proglasilo je Borisa Dežulovića novinarom godine 2003., a kolumnist Marinko Čulić nagradom za najbolji komentar 2003. godine. Nagrada *Međunarodnog centra za novinare* uručena je Dragi Hedlu u Washingtonu u

studenom 2006. godine. U prosincu 2006. godine *Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava* Dragi Hedlu dodjeljuje nagradu Joško Kulušić (Pavelić 2015: 24). Godinu prije kraja *Feral Tribuna*, talijanski *Institut za međunarodna istraživanja Archivio Disarmo* dodijelio je Viktoru Ivančiću nagradu *Zlatna golubica*, koja se dodjeljuje novinarima koji ulažu značajan napor za izgradnju mira (Pavelić 2015: 24).

7.2. News Bar

Slogan ovoga satiričnog portala glasi „Vijesti kojima vjerujete“, a iza njega stoje Vlado Lucić, Zvonko Hrabar, Borna Sor, Domagoj Zovak, Dean Milekić, Kristijan Leskovar i Ivan Golubić. *News Bar* je humoristično-satirični portal koji svojim komentarima svakodnevno prati dnevno politička zbivanja i nasmijava publiku iz čitave regije.⁴⁸ Kao projekt je nastao zahvaljujući društvenim mrežama i virtualnom karakteru vlastitog sadržaja, a glavna karakteristika svih objava su organski doseg i velika interakcija s publikom.⁴⁹

Vladi Luciću ideja se javila 2011. kada je radio za *24 sata*, iste godine je pokrenuo portal *News Bar*, a iza imena projekta krije se neobična priča. Naime, ime je nastalo na temelju priče Lucićeva urednika s *24 sata* koji je pričao o konobaru koji ima „dvije verzije stvari koje se događaju – stvarnu i onu drugu“, te je tako nastalo ime *News Bar*.⁵⁰ Za internetsku stranicu *24 sata* Vlado Lucić je montirao videozapise i nakon što se uhodao 1. travnja 2012. je odlučio pokrenuti portal. *News Bar* trenutno surađuje s N1 televizijom, a u prvim godinama su surađivali s RTL-om i HRT-om.⁵¹

Poznati su po vrhunskim montažama koje gledatelji najčešće vide na emisiji *Prime Time* koju vode Domagoj Zovak i Borna Sor, ali i kreativnost u tekstovima i na fotografijama ne zaostaju. Često znaju „ismijavati“ hrvatsko građanstvo u reportažama, najpoznatiji je primjer onaj Mirne Zlatić koja je šetajući zagrebačkim ulicama ispitivala prolaznike o heteroseksualcima i trebaju li imati djecu.⁵² Većina prolaznika odgovorila je kako heteroseksualci ne bi trebali imati djecu, što samo dokazuje koliko malo ljudi prepoznaju specifične termine.

Uz *Prime Time*, na Facebooku i YouTubeu ova multimedijaska kuća objavljuje emisiju *News Bar Today* koja je napravljena u formatu dnevnika, *Native Bar* koji prati prosječnu hrvatsku obitelj i probleme s kojima se susreću, *Average Voter* u kojima netko od voditelja

⁴⁸ News Bar. Media kit.

⁴⁹ ibid.

⁵⁰ Paparella, Saša. 2015. *Tanka granica između zbilje i parodije*. (https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf).

⁵¹ ibid.

⁵² NewsBar. 2018. *Anketa – Heterofobija*. Zagreb.

izlazi na ulice i ispituje građane o najaktualnijim temama, ali i kratkotrajni serijal *Pivo nije voda*.

Smatraju kako je njihova satira reakcija na događaje te da na iste brzo reagiraju, napominju kako „ljudima treba dati više nego razumiju“⁵³, a suprotno rade komercijalne televizije koje spuštaju ljestvicu. U razgovoru je novinar *News Bara* i urednik *Prime Timea*, Borna Sor, komentirao dvije prepreke u poslu. Prva je „kako napraviti nešto smiješno, a druga je ta da, kad se bavite političkom satirou, rezultat neće poklopiti sa svačijom ideologijom“.⁵⁴ Ističe kako ljudi nekad ignoriraju dobru šalu zato što se dotiče nekoga s kime se zafrkavaju. Satirou se ne može baviti netko tko vjeruje u dogme i svetinje jer satira mora rušiti tabue, ističe Lucić. Satira odbacuje ograničenja i granice, ako je ograničena, onda više nije smiješna.⁵⁵

Na pitanje jesu li ikada prešli granicu dobrog humora, *News Barovci* su odgovorili da interno jesu, ali paze što puštaju u javnost. Nastavljaju da nikada nemaju šale o djeci, „sprdamo se i s ratom koji je najcrnja stvar, ali bez ismijavanja“.⁵⁶ Nakon što su se previše bavili fašizmom i „zatvorili se u taj krug tema“, uzeli su nove snage s kojima žele stvoriti oazu humora.

Zanimljiv podatak uz satiričare *News Bara* je da su u dogovoru s *Hrvatskim novinarskim društvom* 2014. godine pokrenuli *Zbor hrvatskih satiričara* čiji je predsjednik Vlado Lucić. U priopćenju, *News Bar* navodi da će „Zbor satiričnih novinara djelovati s ciljem zaštite profesionalnih interesa i slobode govora. Zbor će posebno inzistirati na uklanjanju kaznenog djela sramoćenja iz kaznenog zakonodavstva te na vraćanju odredbe o isključenju protupravnosti za umjetnička djela i satiru u Glavi XV. Kaznenog zakona Republike Hrvatske“.⁵⁷

⁵³ Paparella, Saša. 2015. *Tanka granica između zbilje i parodije*. (https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf)

⁵⁴ ibid.

⁵⁵ ibid.

⁵⁶ ibid.

⁵⁷ Arežina, Bojan. 2014. *Osnovan zbor satiričnih novinara pri HND-u*. (<https://www.vecernji.hr/vijesti/osnovan-zbor-satiricnih-novinarara-pri-hnd-u-925983>)

8. Posljedice satire u medijima

Od prijetećih pisama, uznemirujućih telefonskih poziva, fizičkog i internetskog nasilja, ucjenjivanja i klevetanja, pa i pokušaja ubojstva – ovo su sve primjeri koji će se pronaći u poglavlju o posljedicama upotrebljavanja satire u medijima. Veći dio ovih napada na novinare odnosi se na feralovce koji su kroz trideset godina rada svakodnevno proživljavali strah do te mjere da su se bojali izaći iz stana, ili su do njega putovali autom, iako relacija između redakcije i doma nije bila velika. *News Bar* nije rigorozan kao *Feral Tribune* pa su zbog toga i prijetnje možda blaže, ali je dovoljno problematično što ih uopće ima i što ugrožavaju slobodu govora.

8.1. Nakon mnogo osvojenih bitki, *Feral Tribune* je izgubio rat

Feral je oduvijek bio na meti – političarima, kriminalcima, neistomišljenicima, ali to ih nije spriječilo da stvari prikazuju onakvima kakve jesu i odgovorne pokažu javnosti. Zbog sadržaja feralovci su stalno biti u središtu pomutnje i osigurali su titulu „državnog neprijatelja“.

Poznate su razmirice s prvom hrvatskom hadezeovskom vladom na čelu s Franjom Tuđmanom koji za *Feral Tribune* nije imao lijepih riječi. Pavelić piše kako se početak Tuđmanovog osobnog obračuna s Feralom poklapa s izjavom koja se 5. lipnja 1995. našla u „Greatest shits“ pod *Feralovim kvocijentom inteligencije za neraspoloženje hrvatskog duha prema idejama slobodnog svijeta*. U izjavi Franjo Tuđman inteligenciju opisuje kao „par škribenata“ koji su zadojeni svjetsko-liberalističkim idejama i koji ne odražavaju stvarno raspoloženje hrvatskog duha (Pavelić 2015: 308). Predodžba o uzajamnoj fiksaciji Tuđmana i feralovih autora pogrešna je, piše Pavelić. *Feral* je imao itekako profesionalne razloge da se iz broja u broj bavi prvim predsjednikom, ali ne zato što ga je iz osobnih razloga mrzio, nego iz opravdanih razloga novinarsko-satiričke struke. Tuđman je bio najmoćniji čovjek u zemlji, raspolagao je životima svih građana, katkad do karikaturalnih razmjerna (Pavelić 2015: 308). Ako je ikada i postojala, međusobna fiksacija je započela u trenutku kada je Tuđman krenuo u „otvoreni rat“ s *Feralom* u obliku stalnih sudskih tužbi i pokušaja stvaranja kompromisa s redakcijom koja je na svaki pokušaj zatvorila vrata te se upornije i jače borila za svoju neovisnost.

U ponedjeljak, 24. listopada 1994. godine, u uredništvu *Feral Tribunea* u Splitu eksplodirala je bomba. Nitko nije nastradao jer se redakcija nekoliko dana prije toga iselila, ali je političkim podzemljem „strujio glas o 'skoroj akciji' prema *Feralu*“ (Pavelić 2015: 264).

Feralovci su bili izloženi uličnom nasilju i prijetnjama o likvidaciji svojih autora, do državne represije porezom na pornografiju (Pavelić 2015: 265). No, pitanje poreza na pornografiju bilo je ono koje je uistinu pokazalo nesklonost države *Feralu*. Tadašnji ministar kulture Zlatko Vitez feralovce je kritizirao zato što se bune zbog poreza koji, kao i svi drugi mediji, moraju plaćati. Međutim, uskoro se pokazalo kako je Vitez istog tog poreza odlučio osloboditi fašistički *Hrvatski vjesnik* iz Vinkovaca, ali ne i *Feral Tribune*.

Bezbroj sudskih tužbi, bilo protiv cijelog *Feral Tribunea* ili pojedinog autora, bila su svakodnevica s kojom se list suočavao. A onda se dogodio i vjerojatno „najružniji simbolički napad na medije i slobodu govora u samostalnoj Hrvatskoj“, 27. lipnja 1995., na nekoliko mjesta usred Splita, trojica muškaraca otela su sve primjerke *Ferala* s kioska, svežnjeve su odnijeli na Pjacu i demonstrativno ih, bez žurbe, derali i palili (Pavelić 2015: 310). Vrlo se brzo shvatilo kako se iza paljenja krije država. U broju od 10. srpnja 1995. Viktor Ivančić objavljuje tekst „Kome gori Hrvatska?“ u kojem izvještava kako su počinitelji za palež dobili 25 tisuća njemačkih maraka (Pavelić 2015: 310-311).

Zbog teksta „Kosti u mikseru“ *Feral* je zaradio i predsjedničku tužbu. Na Općinskom sudu u Zagrebu za 14. lipnja 1996. zakazano je predsjedničko suđenje *Feral Tribuneu*. Optuženi su bili Viktor Ivančić za „uvredu i omalovažavanje predsjednika Republike“, i Marinko Čulić zato što je htio „škoditi Tuđmanovu državničkom i osobnom integritetu“ jer ga je pokazao kao „sljedbenika fašističko-komunističkog režima“ (Pavelić 2015: 336-337). Nakon genijalnih obrana Ivančića i Čulića, ročište je pomaknuto na 25. rujna 1996. godine. Pozvani su novi svjedoci – Boris Dežulović te grafički urednici Neno Maračić i Leo Nikolić, a prijedlog obrane o pozivanju svjedoka koji je suđenje i tražio – Franju Tuđmana, sud je odbio (Pavelić 2015: 343-344). Feralovce je branilo osmero odvjetnika: Vesna Alaburić, Dafinka Večerina, Slobodan Budak, Mirko Franceschi, Emil Havkić, Anto Nobile, Čedo Prodanović i Branko Šerić. Braniteljski je tim bio tako velik zato što su neki odvjetnici sami tražili da budu uključeni. Braniti *Feral* od predsjedničke tužbe postala je „stvar prestiža i časti“ (Pavelić 2015: 344). Sudac Marin Mrčela oslobodio je Ivančića i Čulića (Pavelić 2015: 15). No, ni pola godine kasnije, u svibnju 1997., Županijski sud u Zagrebu ukida Mrčelinu oslobađajuću presudu i traži ponovno suđenje (Pavelić 2015: 350). Ponovno suđenje odvija se 1998. kada već umoran, sudac Mrčela opet oslobađa Ivančića i Čulića, napominjući kako su žestoko kritizirali Franju Tuđmana, te da su na kritiziranje imali pravo jer je to njihov posao (Pavelić 2015: 399).

I nastavak 1997. bio je buran. Nepuna dva tjedna nakon ukidanja oslobađajuće presude, *Feral Tribune* je na Prekršajnom sudu u Splitu osuđen zbog naslovnice s

fotomontažom na kojoj Tomislav Merčep mokri, a Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu podnosi kaznenu prijavu protiv Viktora Ivančića zbog teksta „Rekapitulacija“ u kojem je nabrojio „suhe činjenice o manifestacijama ustaša (Pavelić 2015: 350-351). Također, u broju od 12. svibnja 1997. Ivančić podsjeća kako „različiti sudovi u Hrvatskoj ubrzano privode kraju pedesetak procesa protiv *Feral Tribunea*, a tužitelji su uglavnom visoki dužnosnici i njihove kćeri“ (Pavelić 2015: 351). Nakon što u travnju 1997. HDZ pobijedi na izborima, počinje napad na jednog od „državnih neprijatelja“ – Dragu Hedla, *Feralovog* dopisnika iz Osijeka – koji je zasut prijetnjama i kojemu je u Osijeku razbijen auto (Pavelić 2015: 371).

A onda uskoro počinju i financijski problemi koji će polako uništavati *Feral*. Boris Dežulović odlazi 1999., a i danas nije potpuno sigurno koji se razlog krije iza toga. U radnim 2000. postaje upitno samoodržavanje *Feral Tribunea*. Oglašivači i agencije sve manje surađuju s listom i od veljače 2002. godine *Feral* poskupljuje na 15 kuna i postaje najskuplji tjednik u Hrvatskoj (Pavelić 2015: 578). Cijena tiskanja *Ferala* je udvostručena prelaskom na magazinski format, a zbog monopola na tržištu oglasa *Feral* je i dalje jedini list koji živi od prodajne naknade. No blokada tržišta oglasima nije bila jedini razlog upornoga istiskivanja *Ferala* iz ravnopravne tržišne utakmice (Pavelić 2015: 579). Nadolazeći sudski pozivi i presude još više „zakopavaju“ *Feral* i vode ga prema dnu. Neke su se presude vodile još u devedesetima, a na napletu su došle tek poslije 2002. godine. *Feral Tribune* nije imao dovoljno novca da podmiri sve sudske presude i trebala im je pomoć. Pojavila se solidarnost i prije skrivena publika *Feral Tribunea* nije htjela dopustiti da jedan ovakav list ode u zaborav. U dva tjedna, skupljeno je dvjesto tisuća kuna da *Feral* plati kazne i preživi, čin kojim su čitatelji spasili svoje novine (Pavelić 2015: 583).

Od kada su oglašivači, otprilike 2002., shvatili da se redakcija ne namjerava prilagoditi njihovome viđenju oglasnog tržišta, završilo je kratko razdoblje izdašnoga reklamiranja, prihodi nisu mogli pokrivati troškove (Pavelić 2015: 663) i list se vraća na stari crno-bijeli format (Pavelić 2015: 623). Marketinški magovi, kako piše Pavelić, odgovorne u listu uvjerali su kako je za „izostanak reklama kriv „neatraktivni“ crno-bijeli format na novinarskom listu, koji čitatelju prlja prste“ (Pavelić 2015: 624). Uvjerali su ih da je magazinski format bolji jer je primamljiviji, a feralovci „nisu bili vični snalaženju u malenome hrvatskom oglašivačkom moru, u kojem pliva previše morskih pasa“ (Pavelić 2015: 625). Posljednje četiri i pol godine *Feral* je financijski životario, pokušavajući pronaći partnera koji bi preuzeo vlasništvo nad listom, ali istodobno pristao na autonomiju redakcije (Pavelić 2015: 663). Ključni razlog gašenja *Ferala* bio je u demonstrativnom uskraćivanju oglasa i reklama. Dok su feralovci pisali kako oglašivači doslovce ucjenjuju novinske

izdavače, nitko nije slušao. Bili su prvi u Hrvatskoj koji su upozorili da „novinarstvo prestaje biti ono što bi trebalo biti“ te da se pretvara u „šarenu ambalažu za interese oglašivačkih kompanija“ (Pavelić 2015: 663).

Nakon propale suradnje s *Europapress Holdingom* Ninoslava Pavića i *Ferala* list uzima stanku od dva tjedna i sljedeći broj izlazi 29. lipnja 2007. godine. Naslovnica je i ovaj put bila specifična: „Sretan Uskrs! S božjom pomoći, Feral ponovno među čitateljima“, uz fotomontažu Isusa Krista koji nosi fenjer, „feral“ reklo bi se u Dalmaciji (Pavelić 2015: 672). Obavijestili su čitatelje kako je 21. lipnja potpisano Pismo namjere prema kojem Europapress Holding preuzima većinsko vlasništvo nad poduzećem Kultura i rasvjeta, koje izdaje Feral Tribune. Konačni ugovor o preuzimanju bit će potpisan 9. srpnja. 2007. godine (Pavelić 2015: 672). No, dogovor s EPH je propao. Posljednji broj *Ferala* izašao je 20. lipnja 2008. godine. Tijekom pregovora s EPH feralovci su jedino inzistirali na autonomiji redakcije, a čini se da se baš ta uređivačka autonomija „ispostavila kao problem za EPH“. Ako je to točno, onda to znači da su „pregovori propali točno u trenutku kada su započeli“ (Pavelić 2015: 674). Na naslovnici posljednjeg broja stoji Charlie Chaplin, melankolična izraza lica, u onim svojim ritama, oslonjen na iskrivljeni štap od bambusa, uz naslov „Put pod noge“ (Pavelić 2015: 674).

U dvanaestom poglavlju priče o *Feralu*, Predrag Lucić govori kako svaki novi Feral ima smisla, „ako vidiš svijet oko sebe, ako znaš slova, ako znaš razmišljati, ako se želiš izraziti, kroz bend, kroz kazalište, kako god, pa daj, čovječe, napravi to!“

8.2. Sudska parnica *News Bara* zbog satire

Česte prijeteće smrću, prozivke i negativni komentari, svakodnevnica su svih novinara pa tako i ekipe *News Bara*. No, ono što je specifično s ovom medijskom kućom je tužba koju je protiv *News Bara* 2018. godine podnio Velimir Bujanec, voditelj emisije Bujica.

Krajem prosinca 2017. godine mediji su se raspisali o prvoj kompletnoj objavljenj presudi kojom je Velimir Bujanec osuđen jer je prostitutki kokainom plaćao za seksualne usluge, ali se nagodio s tužiteljstvom jer je „drogom morao kupovati ljubav“, piše Index.⁵⁸ Na temu koja je kao skrojena za satiričare, *News Barovci* u lipnju 2015. su napisali tekst pod naslovom „Hitna pomoć oživljavala Bujanca nakon vijesti o zapljeni kokaina vrijednog 44 milijuna eura“. Nakon objave teksta, Bujanec je preko odvjetničkog ureda Nikoline Brkić

⁵⁸ R. I. 2017. *Objavljena presuda kojom je neonacist Bujanec osuđen jer je kokainom plaćao usluge kurvi.* (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/novosti-objavile-presudu-protiv-neonacista-i-dilera-bujanca/1016541.aspx>)

zatražio demanti teksta pod tvrdnjom kako je „čitav članak netočan“.⁵⁹ Bujanec je u tužbi naveo niz „netočnih i uvredljivih navoda“:

- „da je „hitna pomoć oživljavala Bujanca nakon vijesti i zapljene kokaina vrijednog 44 milijuna eura“,
- da je „vijest o zapljene tisuću sto kila najfinijeg kolumbijskog bijelog praha bila previše za srce velikog Hrvata sa slabim srcem, Velimira Bujanca“,
- da je „novinarima djelatnik Hitne pomoći koji je s kolegama spašavao život Velimira Bujanca“ rekao: „Puls mu je bio... Izvan svih parametara... Vidio sam takve stvari kod iznimno prenašmrkanih ovisnika o kokainu, ali ovo je Velimir Bujanec, Hrvat, katolik, domoljub, nema šanse da je on na tako nečemu. Očito je bilo da mu UDBA podmeće te visoke otkucaje srca – prepričao je“.⁶⁰

Suđenje je održano na Općinskom građanskom sudu u Zagrebu, a njime je predsjedala sutkinja Snježana Šagud.⁶¹ Tijekom suđenja je Bujanec tvrdio kako tekst nije shvatio kao satiru, cipelarenje. Smatra kako cilj nije bilo stvaranje satirično-humorističnog djela, već guranje njega u „blato“, tekstom je došlo do povrede „prava osobnosti i kaznenog djela uvrede“.⁶² U obrani portalu Vlado Lucić je sutkinji pokušao objasniti da je News Bar „zamišljen da bude satirično-humoristični portal na kojem se ismijavaju društvene pojave u okviru izmišljenih događaja s ciljem nasmiijavanja čitatelja.“ Lucić je naglasio kako je Bujanec odabran zbog tada aktualne teme o braniteljskim prosvjedima u kojima je tužitelj bio medijski eksponiran.⁶³

No, sutkinja Šagud objašnjenje urednika Lucića nije prihvatila i presudila je u korist Velimira Bujanca. U obrazloženju presude stoji: „Po mišljenju ovog suda, navodi koje je tuženik u spornom članku iznio su ne samo netočni i neistiniti, nego se istima svjesno i bezobzirno vrijeđa i kleveće tužitelja, tako da su isti izneseni na krajnje neprihvatljiv i neprofesionalan način, te se stoga njihovom objavom svjesno i zlonamjerno moralno

⁵⁹ Ma, D. 2018. *News Bar mora platiti neonacistu Bujancu odštetu zbog satire*. (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx>)

⁶⁰ ibid.

⁶¹ Hina. 2018. *Stručnjaci: Presude novinarima za satiru zamagljuju granice prihvatljivog i neprihvatljivog*. (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/strucnjaci-presude-novinarima-za-satiru-zamagljuju-granice-prihvatljivog-i-neprihvatljivog/8247269/>)

⁶² Ma, D. 2018. *News Bar mora platiti neonacistu Bujancu odštetu zbog satire*. (<https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx>)

⁶³ Karakaš Jakubin, Hajdi. 2018. *NEWS BAR MORA BUJANCU ISPLATITI 12.000 KUNA ZBOG SATIRIČNOG TEKSTA! 'Mojoj majci su se pogorsali zdravstveni problemi'*. (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/news-bar-mora-bujancu-isplatiti-12000-kuna-zbog-satiricnog-teksta-mojoj-majci-su-se-pogorsali-zdravstveni-problemi/8226221/>)

diskreditira osobu tužitelja i to ne samo kao čovjeka - privatne osobe, nego i kao novinara. Temeljem rezultata provedenog dokaznog postupka nedvojbeno je utvrđeno da su činjenice i događaji vezno za tužitelja koji se spominju u spornom članku izmišljeni od strane novinara tuženika, dakle da nisu točni i istiniti, a što uostalom ni nije sporno među strankama, to onda autor spornog članka - novinar tuženika nije postupao u dobroj vjeri“. ⁶⁴ *News Bar* je morao platiti odštetu u vrijednosti 12 tisuća kuna uz sudske troškove, zbog „svjesnog i bezobzirnog vrijeđanja i klevetanja Velimira Bujanca“. ⁶⁵

Hrvatsko novinarsko društvo prenosi da sutkinja tumači da „satira predstavlja ismijavanje konkretnih, postojećih anomalija u društvu, dakle ismijavanje stvarnih činjenica i događaja, a ne izmišljenih.“ To što *News Bar* u svojim uvjetima korištenja ističe kako su sve objavljene vijesti izmišljene, nije prema njezinom mišljenju dovoljno, jer to ne znaju svi njegovi korisnici. ⁶⁶

Presudu suda komentirao je i satiričar Domagoj Zovak koji je tekst pisao navodeći kako je „već na prvom ročištu je bilo jasno da sud neće shvatiti što je to satira. Za ovih par godina, mnogima smo stali na žulj pa je ovom presudom pukla brana da se pojedinci okuraže i tuže nas. Uložiti ćemo žalbu, a hoćemo li morati pravdu potraživati na europskim sudovima gdje je satira uvriježena, vidjet ćemo. Mi svojim tekstovima ne sudimo ljude.“ ⁶⁷

Na presudu sutkinje Šagud zgrozila se većina hrvatskih medija bez obzira na to što je bila nepravomoćna. Oglasili su se i stručnjaci pa je *Jutarnji* prenio komentar izvanredne profesorice na Pravnom fakultetu u Zagrebu Maje Munivrane Vajde. Objašnjava kako je „satira oblik izražavanja i društvenih komentara kojem je svojstveno preuveličavanje i izobličavanje stvarnosti. Bit kaznenog djela klevete je nastojanje počinitelja da prikaže neistinite činjenice istinitima, a to ovdje nije slučaj.“ ⁶⁸

Ova presuda predstavlja direktan napad na medije u Hrvatskoj, a njezina bizarnost vidljiva je u tome što se humoristično-satiričan medij tuži upravo zbog satire. Kao što je

⁶⁴ Ma, D. 2018. *News Bar mora platiti neonacistu Bujancu odštetu zbog satire.*

(<https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx>)

⁶⁵ Hrvatsko novinarsko društvo. 2019. Represivno granatiranje novinara, HND-a i medija.

(<https://www.hnd.hr/represivno-granatiranje-novinar-a-i-medija>)

⁶⁶ Paparella, Saša. 2015. *Tanka granica između zbilje i parodije.*

(https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf)

⁶⁷ Karakaš Jakubin, Hajdi. 2018. *NEWS BAR MORA BUJANCU ISPLATITI 12.000 KUNA ZBOG SATIRIČNOG TEKSTA! 'Mojoj majci su se pogoršali zdravstveni problemi'.* Index.hr.

(<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/news-bar-mora-bujancu-isplatiti-12000-kuna-zbog-satiricnog-teksta-mojoj-majci-su-se-pogorsali-zdravstveni-problemi/8226221/>)

⁶⁸ Hina. 2018. *Stručnjaci: Presude novinarima za satiru zamagljuju granice prihvatljivog i neprihvatljivog.* (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/strucnjaci-presude-novinarima-za-satiru-zamagljuju-granice-prihvatljivog-i-neprihvatljivog/8247269/>)

navedeno, na portalu *News Bara* jasno stoji 'upozorenje' u kojem se najavljuje izmišljanje i preuveličavanje koje je dodatno na suđenju objasnio Vlado Lucić, kao što je i razjasnio zašto je za tekst odabran tužitelj Velimir Bujanec. Ipak, čini se da jasno razjašnjenja situacija nije bila dovoljna kako bi sutkinju uvjerila da satira jako kritizira, i kao što je izjavila Susanne Spröer, „dozvoljeno je da nekome smijeh prisjedne, no satira će uvijek biti samo satira.“⁶⁹

Uz ovu sudsku presudu, *NewsBarov* Domagoj Zovak ove je godine opet bio meta opasnih prijetnji i vulgarnih uvreda, prenosi N1. Prvi put mediji su o prijetnjama upućenim Domagoju Zovaku pisali 2018. godine nakon epizode *NewsBar Prime Timea* koja se bavila obljetnicom vojne akcije Oluja. Muškarac, za kojeg je policija otkrila da je splitski građanin, Zovaku je preko Facebooka poručio: „I ti ćeš dobiti u potiljak, kunem se.“ Uz prijetnje, muškarac je poslao i raspored autobusne linije kojom je Domagoj Zovak godinama putovao u posjet obitelji.⁷⁰

Krajem prošle godine *Prime Timeov* dvojac razgovarao je s Večernjakovim Zoranom Vitasom, a na temu prijetnji Zovak je komentirao sljedeće: „Pa redovito dobivam dijapazon kojekakvih uvreda. Ali ja nemam problema s vrijeđanjem, to je dio slobode govora, nema slobode govora bez vrijeđanja. A humor uvijek nekoga vrijeđa, ne postoji neutralan humor u kojemu ćeš sve nasmijati, a nekoga nećeš uvrijediti, takvog nema. Ljudi olako napišu i u komentarima riječi poput “treba ih sve pobiti”, pa hajde čak i to. No, u inbox sam dobio popis stanica koje prolazim svakoga dana kada se vozim autobusom, a istu rutu prolaze i moja djeca, pa i punica. To je bilo nešto drugo, poruka da netko zna gdje se ja točno krećem“.⁷¹

I ove godine Zovak je bio na nišanu prijetnji. U razgovoru za N1 je rekao kako isti muškarac već neko vrijeme njega i Bornu Sora proziva zbog emisije *Prime Time*. U dijelu poruke koju N1 prenosi muškarac satiričare napada zbog toga što „pljuju po svemu što ima hrvatski predznak“.⁷²

Kao zaključak poglavlja osvrnut ću se na komentar Domagoja Zovka o prvom napadu u kojem kaže kako je „sjajno što smo toliko napredovali kao društvo da je normalno kad na televiziji vidiš nešto što ti se ne sviđa da se jednostavno, umjesto daljinskog upravljača, ljudi odluče za prijetnje smrću autoru emisije. Trebalo je dogurati do ovoga.“⁷³

⁶⁹ Sprör, Susanne. 2016. *Jasno da je to satira, nego što?* Deutsche Welle. Berlin.

⁷⁰ Ba, I; Hina. 2018. *Urednik News Bara Domagoj Zovak dobio prijetnju smrću*. N1.

⁷¹ Vitas, Zoran. 2018. *Satira vas ovdje ne može proslaviti. Mi smo ozloglašeni*.

(<https://www.vecernji.hr/showbiz/satira-vas-ovdje-ne-moze-proslaviti-mi-smo-ozloglaseni-1290961>)

⁷² N1 Hrvatska. 2019. *Domagoj Zovak ponovno meta opasnih prijetnji i vulgarnih uvreda*. N1.

⁷³ N1 Hrvatska. 2018. *Policija pronašla muškarca koji je prijetio Domagoju Zovaku*. N1.

9. Zaključak

Da bi se neko društvo zaista moglo nazvati slobodnim i demokratskim, nužno je da medijska scena u tom društvu bude potpuno slobodna. Kao što je i indeks Reportera bez granica pokazao, hrvatski mediji nalaze se pod jakim utjecajem države i oglašivača – upravo onih „morskih pasa“ o kojima piše Boris Pavelić u knjizi o *Feral Tribuneu*. Sve dok HRT-om vlada palica trenutne Vlade, a oglašivači kroje uređivačke politike, hrvatsko novinarstvo ostat će u krizi iz koje neće uskoro izaći.

Zbog toga je posao satiričkih medija kompliciraniji od posla informativnih, i to samo zbog toga što se informativni mediji isključivo vode činjenicama, a satirički uz iste te činjenice dodaju malo kreativnosti, ironije i kritike te jednostavnu vijest pretvaraju u satirički sadržaj koji, ponekad, „udara u bolno mjesto“. Nakon velikog *Ferala* koji ne izlazi već jedanaest godina, *News Bar* je najpoznatiji medij koji se bavi satirou u Hrvatskoj. Ne možemo reći da je satira *News Bara* na razini satire *Ferala*, ali sa sigurnošću možemo reći da *Prime Time* koji je izrastao iz iste ideje kao i *News Bar* postaje prepoznatljiv satirički medij koji sadržajem postaje sve kritičniji.

U uvodu smo iznijeli tezu kako je za kvalitetno i normalno funkcioniranje društva važno da mediji u tom društvu budu slobodni u djelovanju. Hrvatsko novinarstvo, iako slobodno u usporedbi s medijima nekih država u kojima je utjecaj vlasti i oglašivača vrlo velik, naizlazi na probleme zbog kojih je sloboda medija ugrožena. Kao što je prikazalo izvješće Bijele knjige Hrvatskog novinarskog društva, najčešće su napadani istraživački novinari i satiričari. Takvi podaci ne iznenađuju kad uzmemo u obzir koje teme satiričari i istraživački novinari obrađuju. Kroz analizu posljedica upotrebljavanja satire u medijima na primjerima *Feral Tribunea* i *News Bara* prikazano je kako su feralovci često bili napadani – sudskim tužbama, fizičkim napadima, zastrašivanjima i raznim neizravnim prijetnjama. Isto vrijedi i za satiričare *News Bara* koji često dobivaju prijeteće poruke, a tu je i izgubljena sudska parnica zbog satiričkog teksta. Mediji u Hrvatskoj nisu pod potpunim utjecajem, ali situacija u kojoj netko pokušava utjecati na sadržaj i ugroziti autonomiju medija svakako ne daje puno razloga za optimizam.

Važno je da postoje neovisni satirički mediji koji nikoga ne „štede“. Njihovo postojanje isprva je važno za građane koji će saznati vijest onakvu kakva jest, bez uljepšavanja. *Feral* je bio upravo takav – brutalan. Nije štedio nikoga, ni u tekstovima, ni na naslovnica koje su često bile predmet tužbi. Zato ga danas i pamtimo kao veliki medij koji je nastojao opstati u korporacijskom i političkom društvu koje želi utjecati na slobodu medija.

Iako *Feral* nije uspio, njegova ostavština primjer je nadolazećim generacijama. Ona ih uči da je moguće boriti se za istinu i prkositi moćnicima koji tu istinu žele ušutkati novcem, prijetnjama ili javnim blaćenjem. Medij nalik *Feralu* nešto je od čega bi i današnje društvo moglo profitirati, ali kao što su i novinari lista rekli za knjigu, potrebna je doza hrabrosti i ludosti da bi se netko bavio satiričkim novinarstvom. Možda je upravo to ono što treba hrvatskim medijima – netko hrabar i lud – tko će započeti neko novo doba u kojem će se boriti za slobodu hrvatskog novinarstva.

10. Literatura

Knjige:

- [1] Critchley, Simon. 2007. *O humoru*. Algoritam. Zagreb.
- [2] Grlić, Danko. 1974.-1979. *Estetika. Povijest filozofskih problema*. Naprijed. Zagreb.
- [3] Hadžić, Fadil. 1998. *Anatomija smijeha – studije o fenomenu komičnoga*. VBZ. Zagreb.
- [4] Novak, Božidar. 2005. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.
- [5] Pavletić, Boris. *Smijeh slobode. Uvod u Feral Tribune*. Adamić d.o.o.. Zagreb.
- [6] Šonje, Šimun. 2014. *Rimski satiričari. Horacije – Perzije – Juvenal*. Edicije Božičević. Zagreb.

Članci u časopisima:

- [1] Golob, Antun. 1981. „Podravski jež“ Dragutina Antoleka – prvi humoristični list na hrvatskom jeziku. *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*. Vol. 6. No. 6. 141-144.

Zbornik:

- [1] Popović, Helena i dr. 2019. Nova medijska realnost: lažne, „prave“ i satiričke vijesti. *Zbornik radova Mediji civilnog društva kao alternativa medijskom populizmu, senzacionalizmu i lažnim vestima*. Ur. dr. Gruhonjić, Dinko; dr. Valić Nedeljковиć, Dubravka. Univerzitet u Novom Sadu. Filozofski fakultet u Novom Sadu. Novi Sad.

Mrežni i elektronički izvori:

- [1] Arežina, Bojan. 2014. *Osnovan zbor satiričnih novinara pri HND-u*. Večernji list. <https://www.vecernji.hr/vijesti/osnovan-zbor-satiricnih-novinara-pri-hnd-u-925983> (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 19:55)
- [2] Ba, I; Hina. 2018. *Urednik News Bara Domagoj Zovak dobio prijatnju smrću*. N1. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/zovak-dobio-prijatnje-smrcu-nakon-posljednje-emisije-news-bar-prime-time-foto-20180817> (pristupljeno 1. rujna 2019. 14:38)
- [3] Baček, Žaklina. 2018. *Studenti i gimnazijalci kroz interaktivnu radionicu naučili prepoznati lažne vijesti*. Pressedan. Koprivnica. <http://pressedan.unin.hr/studenti-gimnazijalci-kroz-interaktivnu-radionicu-naucili-prepoznati-lazne-vijesti.html> (pristupljeno 28. kolovoza 2019. 22:45)
- [4] Barukčić, Marina. 2009. *Tko je naručitelj, a tko ubojica?* Tportal. Zagreb. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tko-je-narucitelj-a-tko-ubojica-20091022> (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 15:05)
- [5] BBC. *About Radio 4*. (pristupljeno 22. lipnja 2019. 16:17)

- <https://www.bbc.co.uk/programmes/articles/98FthRzhxJ4z0fXYJnsvlM/about-radio-4>
- [6] BBC. Programmes. (pristupljeno 28. kolovoza 2019. 22:24)
- <https://www.bbc.co.uk/programmes/genres/comedy/satire/player>
- [7] Bihl, Laurent. 2009. *La Caricature*. caricatures&caricature. (pristupljeno 22. lipnja 2019. 12:09) <http://www.caricaturesetcaricature.com/article-33576190.html>
- [8] Britannica. Reporters Without Borders. (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 16:52)
- <https://www.britannica.com/topic/Reporters-Without-Borders>
- [9] Centar za edukaciju, savjetovanje i educiranje. 2016. *Otvoreno pismo povodom HRT-ovog ukidanja satirične emisije*. (pristupljeno 29. kolovoza 2019. 23:33)
- <https://www.cesi.hr/hr/novosti/1760-otvoreno-pismo-povodom-hrt-ovog-ukidanja-satiricne-emisije/>
- [10] Cornwell, Sarah; Conron, Niall J.; Chen, Yimin; Rubin, Victoria L. 2016. *Fake News or Truth? Using Satirical Cues to Detect Potentially Misleading News*. Faculty of Information and Media Studies. University of Western Ontario, London, Ontario. Kanada.
- <https://www.aclweb.org/anthology/W16-0802> (pristupljeno 29. kolovoza 2019. 20:58)
- [11] Čeh, Aziz; Drljević, Alen. 2018. *Feral Tribune*. Federalna televizija.
- https://www.youtube.com/watch?v=YLTGkFWH_rs (pristupljeno 1. rujna 2019. 17:04)
- [12] Ć. I. 2018. *Ovo su sve afere gazde Todorica*. Index.hr. (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 17:02)
- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-su-sve-afere-gazde-todorica/2040968.aspx%20>
- [13] D.M.; A.H. *Čeka li ovo hrvatske novinare koji pišu o mafiji i kriminalu?*. Index.hr.
- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ceka-li-ovo-hrvatske-novinare-koji-pisu-o-mafiji-i-kriminalu/389386.aspx> (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 13:15)
- [14] Duhaček, Gordan. 2018. *Što je satira, a što nije satira?* Index. hr. (pristupljeno 15. svibnja 2019. 12:45)
- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-satira-a-sto-nije-satira/2008064.aspx>
- [15] Ess, Ramsey. 2012. *'That Was the Week That Was' Brings Political Satire to America*. Vulture. <https://www.vulture.com/2012/05/that-was-the-week-that-was-brings-political-satire-to-america.html> (pristupljeno 25. lipnja 2019. 19:16)
- [16] HINA. *HND: Ukidanje emitiranja emisije Montirani proces napad je na slobodu javnog izražavanja*. Index.hr. Zagreb. (pristupljeno 29. kolovoza 2019. 23:45)
- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/hnd-ukidanje-emitiranja-emisije-montirani-proces-napad-je-na-slobodu-javnog-izrazavanja/881593.aspx>

- [17] HINA. 2016. *HRT: "Montirani proces" zloupotrebio temu satirične emisije za raspirivanje netrpeljivosti*. Novi list. Rijeka. (pristupljeno 29. kolovoza 2019. 23:32)
http://novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/HRT-Montirani-proces-zloupotrebio-temu-satiricne-emisije-za-raspirivanje-netrpeljivosti?meta_refresh=true
- [18] HINA. 2018. *Stručnjaci: Presude novinarima za satiru zamagljuju granice prihvatljivog i neprihvatljivog*. Jutarnji.hr.
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/strucnjaci-presude-novinarima-za-satiru-zamagljuju-granice-prihvatljivog-i-neprihvatljivog/8247269/> (pristupljeno 1. rujna 2019. 13:13)
- [19] Hrvatska enciklopedija. *Satira*. (pristupljeno 14. svibnja 2019. 12:13)
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54691>
- [20] Hrvatsko novinarsko društvo. *Bijela knjiga*.
<https://old.hnd.hr/hr/arhiva/show/208/index.html> (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 14:46)
- [21] Hrvatsko novinarsko društvo. 2019. *Represivno granatiranje novinara, HND-a i medija*.
<https://www.hnd.hr/represivno-granatiranje-novinara-hnd-a-i-medija>
(pristupljeno 1. rujna 2019. 14:03)
- [22] Hrvatska radiotelevizija. *Kad se smijah, tad i bijah*. (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 15:40)
<https://radio.hrt.hr/radio-split/emisija/kad-se-smijah-tad-i-bijah/458/>
- [23] Hrvatska radiotelevizija. 2012. *Sabor bira ravnatelja, urednici natječajem*.
<https://vijesti.hrt.hr/171015/sabor-bira-ravnatelja-urednici-natjecajem>
(pristupljeno 31. kolovoza 2019. 15:37)
- [24] Jerleković, Marko. 2018. *INTERVJU TJEDNA: Domagoj Zovak – jedini način da budeš dobar, osrednji, čak i loš novinar je da budeš junkie*. Pressedan. Koprivnica.
<http://pressedan.unin.hr/intervju-tjedna-domagoj-zovak-jedini-nacin-da-budes-dobar-osrednji-cak-los-novinar-je-da-budes-junkie.html> (pristupljeno 28. kolovoza 2019. 17:24)
- [25] Karakaš Jakubin, Hajdi. 2018. *NEWS BAR MORA BUJANCU ISPLATITI 12.000 KUNA ZBOG SATIRIČNOG TEKSTA! 'Mojoj majci su se pogoršali zdravstveni problemi'*. Jutarnji.hr.
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/news-bar-mora-bujancu-isplatiti-12000-kuna-zbog-satiricnog-teksta-mojoj-majci-su-se-pogorsali-zdravstveni-problemi/8226221/>
(pristupljeno 1. rujna 2019. 13:51)
- [26] Leksikon Marina Držića. *Satira*. <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/satira/>
(pristupljeno 27. kolovoza 2019. 16:36)
- [27] Ma, D. 2018. *News Bar mora platiti neonacistu Bujancu odštetu zbog satire*. Index.hr.

- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx> (pristupljeno 1. rujna 2019. 13:17)
- [28] News Bar. 2018. *Anketa – Heterofobija*. Zagreb (pristupljeno 1. rujna 2019. 12:18) <https://www.facebook.com/TheNewsBar/videos/272497013469885/>
- [29] N1 Hrvatska. 2019. *Domagoj Zovak ponovno meta opasnih prijetnji i vulgarnih uvreda*. N1. <http://hr.n1info.com/Vijesti/a379211/Domagoj-Zovak-ponovno-meta-opasnih-prijetnji-i-vulgarnih-uvreda.html> (pristupljeno 1. rujna 2019. 14:56)
- [30] N1 Hrvatska. 2018. *Policija pronašla muškarca koji je prijetio Domagoju Zovaku*. N1. <http://hr.n1info.com/Vijesti/a349018/Policija-pronasla-muskarca-koji-je-prijetio-Domagoju-Zovku.html> (pristupljeno 1. rujna 2019. 14:57)
- [31] Paparella, Saša. 2017. „*Gazda“ je gospodario medijima*. Hrvatsko novinarsko društvo. <https://www.hnd.hr/gazda-je-gospodario-medijima> (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 15:52)
- [32] Paparella, Saša. 2015. *Tanka granica između zbilje i parodije*. Novinar. https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf (pristupljeno 31. kolovoza 2019. 18:52)
- [33] R. I. 2017. *Objavljena presuda kojom je neonacist Bujanec osuđen jer je kokainom plaćao usluge kurvi*. Index.hr. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/novosti-objavile-presudu-protiv-neonacista-i-dilera-bujanca/1016541.aspx> (pristupljeno 1. rujna 2019. 13:03)
- [34] Reporters Without Borders. *The World Press Freedom Index*. (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 17:01) <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index-2014>
- [35] Smith, Sid. 1997. *Platform 3: 'Week Ending', the end of humour as we know it*. Independent. <https://www.independent.co.uk/news/media/platform-3-week-ending-the-end-of-humour-as-we-know-it-1274790.html> (pristupljeno 22. lipnja 2019. 14:20)
- [36] Spröer, Sussane. 2016. *Jasno da je satira, a nego što*. Deutsche Welle. Berlin. <https://www.dw.com/hr/jasno-da-je-to-satira-nego-%C5%A1to/a-19180097> (pristupljeno 28. kolovoza 2019. 15:51)
- [37] The Unofficial Frantics Web Site. *The Frantics' Radio Shows*. <http://www.captmondo.com/frantics/radio.php> (pristupljeno 22. lipnja 2019. 14:31)
- [38] Thompson, P.H. *Welcome to Caricature Journal*. Caricature Journal. (pristupljeno 22. lipnja 2019. 11:56) <http://www.caricaturejournal.com/home>
- [39] Vitas, Zoran. 2018. *Satira vas ovdje ne može proslaviti. Mi smo ozloglašeni*. Večernji list. <https://www.vecernji.hr/showbiz/satira-vas-ovdje-ne-moze-proslaviti-mi-smo-ozloglaseni-1290961> (pristupljeno 1. rujna 2019. 14:54)

[40] Wikipedia. *List of satirical magazines*. (pristupljeno 25. lipnja 2019. 16:46)

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_satirical_magazines

[41] Wikipedia. Dodatak: Popis hrvatskih predsjednika Vlade. (pristupljeno 25. lipnja 2019. 17:03) https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:Popis_hrvatskih_predsjednika_Vlade

Tekst na mrežnoj stranici uz isticanje autora:

[1] Kanižaj, Igor. 2019. *Lažne vijesti kao nova propaganda*. Vijenac. Matica Hrvatska. Zagreb. (pristupljeno 29. kolovoza 2019. 21:41)

<http://www.matica.hr/vijenac/652/lazne-vijesti-kao-nova-propaganda-28800/>

11. Popis slika

[1] Slika 6.1. Izračun ScoA rezultata 16

<https://rsf.org/en/detailed-methodology> (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 17:20)

[2] Slika 6.2. Izračun ScoB rezultata 16

<https://rsf.org/en/detailed-methodology> (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 17:20)

12. Popis tablica

[1] Tablica 6.1. Indeks slobode medija u Hrvatskoj u razdoblju 2002.-2009. 16

[2] Tablica 6.2. Mapa slobode medija 17

<https://rsf.org/en/detailed-methodology> (pristupljeno 30. kolovoza 2019. 17:20)

[3] Tablica 6.3. Procjena situacije hrvatskih medija prema mapi slobode medija 18

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Žaklina Baček pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada pod naslovom Problem satiričnih medija u Hrvatskoj: primjeri *Feral Tribunea* i *News Bara* te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:
(Žaklina Baček)

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Žaklina Baček neopozivo izjavljujem da sam suglasana s javnom objavom završnog rada pod naslovom Problem satiričnih medija u Hrvatskoj: primjeri *Feral Tribunea* i *News Bara* čija sam autorica.

Studentica:
(Žaklina Baček)

(vlastoručni potpis)